

HOOFSTUK EEN

NAVORSINGSPOSISIONERING

EN WERKSWYSE

*Rarely has a time been readier for exploring an idea.
The time is now; the idea is imagination. Murray¹*

1 'DIE AANSTELLING'

Hierdie proefskrif is die verhaal van 'n aanstelling. Die Teologiese Fakulteit waar ek vandaan kom, het 'n eie argief, wat in eeue-oue geboue gehuisves word. Oudprofessor Rasionaliteit, 'n knap, intelligente, blanke man van digby die sewentig jaar, is al vir donkiejare die argivaris. Hy is sinoniem met die argief, waar dinge nou in rep en roer is. Iets buitengewoons het gebeur. 'n Donateur het 'n aansienlike bedrag, hulle sê dis miljoene, bewillig met 'n uiters gedetailleerde oogmerk. Hy skenk die geld sodat die Fakulteit 'n nuwe, moderne vleuel aan die argief. In die nuwe geboue wil hy 'n kunsgalery vestig. Sy uitdruklike versoek is dat daar 'n skakelvertrek tussen die argief en die nuwe vleuel is. Hierdie moet 'n gonsvertrek wees, waar studente, professore en alumni kan kom sit en ontspan en kan gons. Geld is mag, sê hulle, en in die stilligheid skat ek sy wens gaan eerbiedig word. Hy het vreemde idees! Hy praat van 'n prosesgebou, met studentebeheer. Die gebou werk so dat daar vloei is, want

*Verbeelding is het vermoogen om een
andere werkelijkheid te zien én deze
werkelijkheid anders.*

Albert Altena

jy kan nie argief toe gaan sonder om deur die koffiekamer en kunsgalery te gaan nie. Jy kan ook nie die kunsgalery besoek sonder om deur die koffiekamer te beweeg en dan by die argief uit te gaan nie. Die middelvertrek is 'n *buzz room*. Ons donateur wil hê dat daar 'n groot verskeidenheid eietydse, plaaslike, abstrakte kunswerke uitgestal word, en dat daar dikwels kontroversiële, kontensieuse en blootstellende uitstallings gehou sal word. Op pad argief toe en terug wil hy die studente daagliks blootstel aan kuns, en nogmaals kuns. Hierdie projek noodsaak 'die aanstelling' van 'n Direkteur-kunsgalery. Ons donateur se wens is dat die Raad verkieslik 'n redelik jong, anderskleurige dame moet aanstel. In die lig van sy sensitiwiteit vir politieke korrektheid, het hy 'n regstellende² aanstelling in die oog. Sy moet 'n uitstekende kennis hê van kuns, van beeldende, skeppende, literêre, visuele, abstrakte, realistiese, en skilderkuns, ja kortom, van alle vorme van kuns. Sy moet self 'n skeppende gees hê, en weet hoe om met teoloë en kunstenaars om te gaan. Dit is 'n baie belangrike aanstelling vir die Fakulteit, want die kunsgalery gaan bydra tot die Fakulteit se beeld na buite. Sy moet 'n besondere fyn aanvoeling hê van wat 'n fakulteit beoog om met sy kunsgalery te kommunikeer.

Sy moet sorg vir 'n nuwe atmosfeer, 'n vars benadering, sy moet kunstigheid in die kunsgalery inblaas, sodat die Fakulteit dit winsgewend kan bedryf. Daar is so 'n aansoek. Haar naam is mej. Verbeelding. Sy is 'n agtergeblewene³, 'n gemarginaliseerde, maar 'n baie sterk aanspraakmaker. Ek is die personeelbeampte gemoeid met 'die aanstelling', en moet haar aansoek deeglik fynkam met die oog op 'n aanbeveling aan die Raad. My proefskrif is my verslag aan die Raad.

1.1 HOE LYK MY VERSLAG?

In hoofstuk een verantwoord ek my navorsingparadigma en werkswyse. Daar word kortliks beskryf hoe my wetenskaplike benadering, teologiese posisionering, prakties-teologiese begronding en kontekstuele verantwoording daar uitsien. Ek gee 'n bondige beskrywing van hoe die navorsingsproses verloop het, hoe die data bekom is en in watter vorm die navorsingsresultate weergegee word. Ek verduidelik die samestelling van die proefskrif. My rol in

‘die aanstelling’ is om al die dokumentasie volledig te versorg en aan te bied, en ek noem hoofstuk een die personeelbeampteverslag.

Hoofstuk twee is die basis van die navorsing. Dit is die verbatim onderhoude wat met my medenavorsers gevoer is. Dit het bestaan uit ongestruktureerde gesprekke oor verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe pastorale terapie. Die vraagstukke, idees en wenke, sowel as opmerkings uit hierdie gesprekke stimuleer en inisieer die literatuurstudie, teen die agtergrond van die sosiale en godsdienstige konteks. Die persone wat aan hierdie gesprekke deelgeneem het, noem ek mej. Verbeelding se ‘referente’.

Hoofstuk drie behels die literatuurstudie van die navorsingsproses. Op grond van die verhale in hoofstuk twee, het vraagstukke en onduidelikhede na vore getree wat akademiese naleeswerk vereis het. Die inligting wat ek aldus versamel en georden het, is vir my tekste of dokumente, wat ek as getuies beskou van verbeelding. Ek verstaan die saamgestelde bundel dokumente as ’n *Curriculum Vitae*.

In hoofstuk vier word ’n sirkulêre proses gevolg, tot die mate dat ek die verhale van hoofstuk twee, in dialoog met die inhoud van die literatuurstudie bring. Dit was ’n proses, omdat vrae gegenerer is wat verdere gesprekke met die ‘referente’ genoodsaak het, wat weer nuwe vrae aan die literatuur gestel het. ’n Ontwikkeling in dialoog is nagestreef, sodat die essensie sou blyk. Ek noem dit die rondetafelgesprek.

Hierop volg hoofstuk vyf, wat ten doel het om tot die kern van die opbrengs van die dialogiese proses deur te dring. Wat is die hoogtepunt van die ondersoek? Wat word onthul en kom aan die lig? Watter diepte-inligting het uit die ‘referente’ se getuienis, in gesprek met myself, in gesprek met die literatuur, na nog gesprek met die ‘referente’, na vore gekom? Wat blyk, wat vantevore onbekend was? Ek noem hoofstuk vyf die persoonlike onderhoud van ‘die aanstelling’.

Dit laat my met hoofstuk ses, wat ’n kritiese refleksie is op al die fasette en bevindings van die navorsing. Hierdie is slegs ’n kort beskrywing van ‘die aanstelling’. Onder die opskrif ‘metodologie’ in hierdie hoofstuk, sal ek meer

uitvoerig verduidelik hoe ek te werk gegaan het. Samevattend, lyk die proses vir 'die aanstelling' van mej. Verbeelding by die Fakulteit só :

- Hoofstuk :
1. Personeelbeampteverslag
  2. 'Referente'
  3. *Curriculum Vitae*
  4. Rondetafelgesprek
  5. Persoonlike onderhoud
  6. Kritiese evaluasie

2 WETENSKAPLIKE POSISIONERING

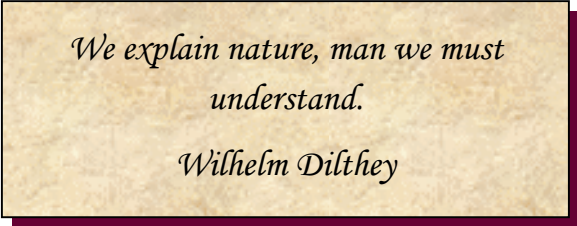
My vertrekpunt in hierdie navorsing is dat betekenis en sin in ons lewens deur verhale uitgedruk word. Stories onderlê ons ganse bestaan, en daardie stories berus op interpretasies, wat verander kan word. In-diepte studie van verhale, is daarom 'n besonder legitieme manier om tot groter verstaan van ons bestaan te kom. Stories, is die mees outentieke manier om die interpretasie van die werklikheid te kommunikeer. Vir my behels geesteswetenskaplike navorsing 'n opregte, geïntensifieerde poging om tot 'n stewiger greep op die werklikheid te kom, ek doen dit hier in gesprek met mense, deur verhale.

Twee baie prominente kenteoretiese rigtings, teweete die empirisme en die rasionalisme, word doelbewus vermy. Die Empirisme is 'n wetenskap-filosofiese rigting wat uitgaan van die aanname dat ervaring deur middel van sintuiglike waarneming die enigste bron van ware kennis is. Die Rasionalisme daarenteen gaan uit van die aanname dat die menslike rede die enigste bron van kennis is (Meyer, Moore & Viljoen 1997:31). Verder verset ek my teen die aansprake van positivistiese wetenskapsbeoefening, 'n term wat van August Comte afkomstig is. Positivisme "refers to the ideology resulting from the Age of Reason, also called the Enlightenment. The ideology may also be referred to as rationalism. It was thought that man by his reason or intellect could control and conquer the world" (Janse van Rensburg 1997:3). Die ideaal van die

A story is not just a way of conveying information, it is a way of interpreting facts.

Ruard Ganzevoort

positiwisme is nie bereik nie, en dit het 'n klimaat geskep waarin ek voorlopig, versigtig met wetenskaplike kennis omgaan. “Neither theology, nor science, is based on incontrovertible grounds of knowledge” (van Huyssteen 1997:227). Die besef dat nie wetenskap of teologie 'n aanspraak op onweerleëbare kennis kan maak nie, skep die openheid “to a corrigible point of view and to the fact that an element of the unexplained will always remain” (van Huyssteen 1997:227). In hierdie verband verwys van Huyssteen na die ‘elusive and fitful subatomic world of quantum theory,’ en sê dat “our world has been proved to be strange beyond our powers of anticipation” (van Huyssteen 1997:227). Dit geld vir die fisika sowel as vir die teologie, en daarom huldig ek 'n wetenskaplike standpuntinname wat oop is vir die totaal onverwagse, en selfs vir dit wat aanvanklik as onredelik, of onwerklik, of onmoontlik mag voorkom. Watter wetenskaplike epistemologie vorm die basis vir my studie? Ek huldig wat van Huyssteen (1997:228) noem “a fallibilist epistemology, which honestly embraces the role of traditioned experience, personal commitment, interpretation, and the provisional nature of all our knowledge claims”. Hierdie vier bakens, naamlik ervaring wat deur tradisie ontstaan het, persoonlike verbintenis, interpretasie en die voorlopige aard van kennis-aansprake, vorm die hoekstene vir my wetenskaplike paradigma. Die standpuntinname maak dit vir my moontlik om nie 'n gedwonge en kunsmatige keuse tussen fundamentalisme en anti-fundamentalisme te moet maak nie, maar om vir 'n postfundamentalistiese verwysingsraam te kies.

We explain nature, but we must understand.

Wilhelm Dilthey

Wat behels 'n postfundamentalistiese epistemologie? Dit staan teenoor die “alleged objectivism of foundationalism and the extreme relativism of most forms of nonfoundationalism” (van Huyssteen 1997:4). Twee prominente posisies van postfundamentalisme kom aan die lig. Eerstens “it fully acknowledges contextuality, the epistemologically crucial role of interpreted experience, and the way that tradition shapes the epistemic and non-epistemic values that inform our reflection about God and what some of us believe to be God’s presence in this world” (van Huyssteen 1997:4) en

tweedens, “[it] claims to point creatively beyond the confines of the local community, group, or culture towards a plausible form of interdisciplinary conversation”. Volgens van Huyssteen, en ek is dit met hom heelhartig eens, lewer postfundamentalisme sodoende “...a viable third epistemological option beyond the extremes of foundationalism en nonfoundationalism,” op (van Huyssteen 1997:4).

Ek volg wat ek wil noem, die derde weg. Hierdie konsep is van sentrale belang in my aanbieding, omdat die derde weg in harmonie is met die identiteit van my onderwerp, verbeelding. Hoe gaan die konsep van ’n derde weg deurlopend gehandhaaf word? Op ’n veelkantige en omvattende manier sal meermale ’n tussenposisie verdedig word. Bv. tussen fundamentalisme, en anti-fundamentalisme, posisioneer ek my op ’n postfundamentalistiese vertrekpunt. Tussen ’n deduktiewe en induktiewe aanpak, volg ek ’n abduktiewe benadering. Tussen hart en verstand, tussen emosie en intellek, staan verbeelding. Ek betree die ruim, speelse tussenwêreld in die wisselwerking van feit en fiksie.

...research and theory must grapple with both rational and emotional intelligence and focus particularly on the interplay between them. (Massey 2002:1).

Dit is in die tussenwêreld, op meerdere terreine, waar verbeelding haar grootste bydrae maak. Dit is nie alleen tussen verstandskennis en emosionele intelligensie waar verbeelding ’n tussenganger is nie, maar ook tussen metode en tegniek. In ’n kreatiewe, verbeeldingryke navorsingsaanpak, is daar samehang, ’n wisselwerking tussen metode en tegniek. “metode en tegniek moet geïntegreer word tot ’n eenheid” (Müller 2000:72). Die vermoë om ingewikkelde en tradisioneel teenoorgesteldes in samehang te plaas, is een van verbeelding se belangrikste funksies. Verbeelding het by uitstek ’n brug-funksie. Sy volg ’n derde weg.

Daar is die laaste twintig jaar ontsettend baie eksperimente gedoen, en metodes gevolg en metings en vergelykings bewerkstellig, sowel as teorieë ontwikkel wat gerig was op beter insig en begrip van verbeelding (sien Davis & Brown 2000:73, en Nixon 2001:47). Die groot volumes artikels en

onvermoeide empiriese navorsing van die medewerkers aan die *Journal of Mental Imagery* onder redaksie van Akhter Ahsen (1999, 2001) sien ook Annet (2000) en Davis and Brown (2000), sowel as Hochman (1994, 2002) het die afgelope sewe en twintig jaar intensiewe navorsing oor *mental Imagery* gedoen. Dit is geweldig interessante werk, maar kon nie verbeelding as konsep meet, verklaar of bevredigend beskryf nie. Daarom werk ek gladnie kwantitatief nie, en maak nie aanspraak op kliniese, objektiewe waarneming nie. Die bestudering van die vele artikels wat Ahsen se redaksie publiseer, skep in my die uiters onvervullende besef dat dit hoegenaamd nie die manier is om meer van verbeelding te wete te kom nie. Daarom stuur ek doelgerig weg van 'n kwantitatiewe navorsingsaanpak. Veel eerder werk ek kwalitatief, en soos Bateson (1972;1979) dit stel, 'met 'n ekologie van idees'. Ek wil verstaan eerder as om te verklaar, en volg dus 'n hermeneutiese aanpak. Ten diepste wil ek myself, my situasie, beter verstaan. Understanding, in its primordial sense, is implicated in relation with my situation, in the fundamental understanding of my position within being (Ricoeur 1981:55).

Ek werk verhalend⁴ en daarom skryf ek verhalend.

“The paradigm defines and guides the content and end result of research. A modernist frame of mind (paradigm) will mean that scientific proof and the success of science will determine one's world-view. A postmodern paradigm implies that knowledge is never absolute but always contextual.” (Janse van Rensburg 2000:2). Ek onderskryf Janse van Rensburg se stelling oor kennis in die postmoderne era, en aangesien ek midde in die postmodernisme staan, werk ek kontekstueel. Konteks is vir my van kritiese, deurslaggewende belang om by verstaan uit te kom. Om die leser opnuut te sensiteer vir die deurslaggewende belang van konteks in verstaan, plaas ek hierdie kort berig uit Maleisië wat in 'n onlangse dagblad verskyn.

HANDE VASHOU LEI TOT BOETES IN MALEISIË

Koeala Loempoer. – Paartjies in die Maleisiese stad Ipoh word beboet as hulle in die openbaar hande vashou. Sowat 30 ongetroude paartjies is al met 30 ringgit (sowat R104) beboet in 'n veldtog om dié stad “sedelik skoon” te hou... Ipoh se burgemeester, mnr. Sirajuddin Salleh, was onboetvaardig: “Die stadsraad beboet mense nie sonder rede nie. Die inwoners van Ipoh moet die stad ‘sedelik skoon’ hou. (Beeld Woensdag 4 Junie 2003:3)

Wetenskap gebruik taalkonstruksie om haar bevindinge te boekstaaf. Die reëls, lesse wat geleer is en verhelderende uitsprake en ontginnings van die taalwêreld is 'n baie noodsaaklike bousteen vir hierdie proses. Om hierdie rede speel die opbrengs en insigte van die literêre kritiek in hierdie navorsing 'n krities noodsaaklike rol. Spesifiek in die narratiewe beskouing ten opsigte van praktiese teologie, speel die aanwending van taal 'n sleutelrol. Wat oor die eeue geleer is van wetenskaplike taal, vaktaal, digkuns, verhaalkuns, politieke taal, fiksieskrywing, die roman, straattaal, kerktaal en welke ander verskeidenheid van taalvorme, is vir bevordering van hierdie wetenskap van kardinale belang. Die verskillende genres, met die dimensies van tragiek, komedie, erns, humor of beskrywing of kronologie, is vir die beoefening van deurleefde praktiese teologie van onskatbare waarde. Om genoemde redes beoefen ek 'n taalsensitiewe aanpak.

3 NARRATIEF

In watter vorm word my navorsingsresultate gegiet? Ek doen die navorsing op 'n narratiewe manier, en gee die resultate narratief weer. Dit doen ek aan die hand van Rouse (1990)

... everything is held together with stories. That is all that is holding us together, stories and compassion.

Barry Lopez

se artikel, *The Narrative reconstruction of Science*. Ook benut ek Müller, van Deventer en Human (2001) se artikel getiteld *Fiction writing as metaphor for research: a narrative approach*. (Onder metodologie sal ek meer hieroor uitbrei.) Ek benut nie bloot verhaal as 'n literêre vorm om kennis weer te gee

nie, ek benut narratief as 'n tydelike, voorlopige organisering van die verstaan van 'n praktiese handeling. Ek organiseer die verstaan van 'n praktiese handeling, soos blyk uit gesprekke tussen my, en 'n paar medenavorsers, in 'n verhaal.

H. Richard Niebuhr met sy 1941 artikel *The Story of Our Lives* word as die vader van die narratiewe benadering gesien (van Huyssteen 1997:181). Veral sedert die 1970s het die benadering toenemend prominensie gekry. Van Huyssteen (1997:181) noem 'n

aantal akademici wat met hierdie benadering vereenselwig word: "Paul Ricoeur, Hans Frei, David Tracy, George Lindbeck, Stanley

Narrative imitates life, life imitates narrative.

Jerome Brunner

Hauerwas, Sallie McFague, Johann Baptist Metz, Michael Goldberg, James H. Cone, Ronald F. Thiemann, Carol Christ, David Burell, Harvey Cox, and James McClendon, to mention but a few".

Op die oomblik gons dit behoorlik in die praktiese teologie oor die narratiewe benadering, en spesifiek die rol van vertel, droom en verbeelding. Talle akademici skryf kreatief en boeiend hieroor. Mense soos David Tracy, George Lindbeck, Sallie McFague en Charles Gerkin. 'n Sterk aanduiding van die belangstelling wat hierdie onderwerp ontketen is die groot aantal magister en doktorsale studies aan verskillende universiteite wat verband hou hiermee. Wat verblydend is, is die feit dat navorsers uit tradisioneel wyd-uiteenlopende benaderings, soos Ou-Testamentici, praktiese teoloë, sielkundiges en opvoedkundiges in hierdie benadering 'n uitdagende gesamentlike belangstelling vind.

Die paradigma leen hom tot deelname en inklusiwiteit, nie net van akademici nie, maar van elke mens met 'n storie. Daarom maak

An uncommon degree of imagination constitutes poetical genius.

Dugald Stewart

die paradigma ruim voorsiening vir interdisiplinêre werk, vir insette van talle vakgebiede en 'n verskeidenheid van benaderings. Ek neem my gespreksgenote se insette, medenavorsers en mense wat vanuit 'n

psigologiese, antropologiese, teologiese en filosofiese vertrekpunt na verbeelding gekyk het, op gelyke vlak ter harte. Ook die digters, skilders, skrywers, adverteerders, filmmakers, vriende, familie en kinders se verbeeldingswerk word in die navorsing geïntegreer.

Ek is van mening dat daar skitterende bydraes tot wetenskapsbevordering ook in die filmteater, die flooimark, die populêre tydskrif, dagblad, advertensies en vele ander plekke te vinde is. Dit vra net 'n oop oog en ontvanklike hart, 'n gees van leerbaarheid.

Die narratiewe benadering laat genoeg ruimte vir wye wetenskaplike navorsing. Vir 'n ruim kyk, vir geheelblootstelling. Die geleentheid om met al die sintuie, en ook spesifiek die hart, emosie, verstand, gehoor, sig, intuïsie en siel betrokke te raak by menslike verskynsels wat nie deur meting, beskrywing, analise of definisie uitgeput kan word nie. Daarom kies ek hierdie paradigma, met optimisme en vertrouwe dat dit die mees werkbare benadering is om verbeelding in terapie na te vors. Ek glo dat die narratiewe benadering by magte is om verbeelding na te vors, en dat dit die mees integriteitvolle manier is om hierdie ondersoek te doen.

It does not matter what kind of story it is, people love stories. You can tell them about someone else, about yourself, about a story you read in the newspaper, or allude to a familiar story from the pages of Scripture. It matters not. People pay attention to stories.

Hughes

Verbeelding maak dit moontlik dat mense mekaar nie in skemas en ideologieë inpers nie. Dit respekteer ander mense se vryheid en selfstandigheid. (Vos 1999:506).

Narratiewe navorsing is navorsing vir mense. Mense met gevoelens en harte en drome en strewes. Dis oogkontak navorsing, wat konfronteer, nie met die feite nie, maar met die siel. Dit is navorsing wat toegee dat die lewe nie met lettertjies vasgeskryf kan word nie. Dit roep om die kuns van lewe. Hier is nie eindresultate en wenformules nie, maar bydraes deur mense met oë en harte,

wat kan seerkry en lag en huil. Dis navorsing waar akademikus en straatloper in dieselfde rivier swem.

Hoewel ek narratiewe werk, is ek nie van mening dat die narratiewe benadering die absolute en finale antwoord vir wetenskapsbeoefening is nie. Ek beskou die narratiewe benadering as handig, bruikbaar en nuttig, maar beslis nie die enigste en uitsluitlike werkswyse nie. Hierdie benadering is deel van die wetenskaplike proses, wat eeue oud is. Dit staan in 'n ry saam met talle ander nuttige en bruikbare teoretiese vertrekpunte. Ek benut die benadering tot wetenskapsbevordering krities, omsigtig en met in agneming dat daar talle beperkinge en tekortkominge ook in die narratiewe benadering bestaan. Ek hou voortdurend in gedagte dat menswees so kompleks is, dat géén metode ruim genoeg is om aanspraak op totaliteit van aanpak te maak nie.

4 POSTMODERNISME

Navorsing vandag roep om begrip van die postmoderniteit. Ek noem dit spesifiek so omdat hierdie verskynsel nie 'n ware -isme is nie. Dit lê ten grondslag van postmoderniteit om nie naas kapitalisme, sosialisme of kommunisme of enige ander -isme geplaas te word nie, maar te verklaar dat dit 'n tydsgees is wat selfs die ander -ismes oorspan (vgl Janse van Rensburg 2000, Grassie 1997, en Shawver 1996). Dit is nodig om 'n grondige verstaan van die moderne era te hê, van die werks-, leef- en denkpattrone van daardie tydperk in die geskiedenis, alvorens postmoderniteit naastenby begryp kan word. Watter opbrengs het die modernisme vir die mensdom gebring, en watter leemtes is daar? Postmoderniteit hou geweldig baie dimensies van bedreigings (Janse van Rensburg 2000), en moontlikhede (White 1991) in. Ek wil in ag neem dat my navorsing in die postmoderne tyd gedoen word. Ek wil dit nie verander of daarteen rebelleer of my oë daarvoor sluit nie. Dis 'n tydige tyd om verbeelding na te vors! (Davis & Brown 2000:73). Wat ek graag hierbenewens in gedagte wil hou is dat ek in en van Afrika is. In Suid-Afrika, met sy politieke en maatskaplike voorstelling van 'n reënboognasie¹⁶. Vir my is dit die uiterste uitdaging en opwinding om my te verlustig in die veelheid van tale en kulture, gebruike, godsdienste en vlakke van ontwikkeling van die inwoners van ons land. Ons in vele opsigte in 'n lappieskombers samelewing.

Juis ook daarom is dit ongenueanseerd en veralgemenend om te praat van 'n postmoderne samelewing of konteks in Suid-Afrika. Daar is mense wat nog pre-modern leef en dink. Daar is ander wat die moderne era se waardes, lewenstyl en denke navolg. Daar is enkele, wat in Suid-Afrika, as gevolg van internasionale blootstelling aan denke, films, televisie, kommunikasie en akademie, reeds voorlopig vat vat aan 'n postmoderne lewensgevoel. Ek dink dis selfs nog meer kompleks as dit, naamlik dat mense voortdurend en deurlopend in Suid-Afrika gekonfronteer word deur pre-moderne, moderne en postmoderne denke, style en gebruike. Dis ongelooflik opwindend en verrykend om so te leef, tussen oeroue bygelowe, volksverhale en gebruike, simbolies voorgestel met 'n Lesotho-kombers om die skouers en punthoed van gras op die kop, en met 'n selfoon en skootrekenaar in die hand. Dis 'n land wat 'n vervloëing van taal, kultuur, denke en geletterdheid moontlik maak. Om praktiese teologie in Suid-Afrika te beoefen, vra meer as om die aanname te maak dat die tydsgees noodwendig post-modern is. As gevolg van die tempo waarteen inligting en denke in die sogenaamde *Global village*⁵ uitgeruil word, is dit desnieteenstaande noodsaaklik om die denkwyse en denkklimaat van die postmodernisme in ag te neem.

Hiervolgens is daar, as deel van die postmodernistiese tydsgees, 'n algemene bevraagtekening van die antwoorde wat die modernisme op talle terreine probeer gee het, veral met gewaande sekerheid en 'n absolute waarheidsbeskouing. Goudzwaard skryf dat modernisme “'n rasionalistiese geslote wêreld is, 'n wêreld sonder antwoorde” (Internos 1999:16). Gerkin (1991:11) praat van “ministry practitioners who are puzzled and concerned” sowel as “a climate of confusion and uncertainty”. Met die klem op sukses, op prestasie, op geld en op roem, is dit 'n koue, onmenslike omgewing met baie vaste idees oor hoe mense is, en behoort te wees. Die wetenskapsgroei, kennisontploffing en tegnologiese revolusie het 'n diep versugting gebaar. Mense wil net weer mens wees, net verstaan en gehoor word. Hulle wil in pas met hulle eie tempo kom, tot sin kom, ja tot verstaan kom. Hulle wil “tot verhaal” (Müller 1996) kom.

Die mensdom rondom die jaar 2000 verkeer in 'n krisis. Daar is 'n soeke na

groter menslikheid, meer egtheid en eerlikheid sowel as duideliker antwoorde. Die maatskappy KPMG adverteer nie sonder rede sy produk met die woorde: “Never before has so much technology and information been available to mankind. Never before has mankind been so utterly confused” nie; en dan sê hulle: “it is time for clarity” (Finansies en Tegniek Julie 1999:34). Dit verwoord iets van die frustrasie, agterdog en skeptisisme van die postmoderne lewensgevoel. Daar is sekere prominente verskille tussen modernisme en postmodernisme⁶ wat ’n pastor móét verreken. Ek wil baie kompak, en sonder om uit te brei die grootste verskille in oogmerke soos volg weergee.

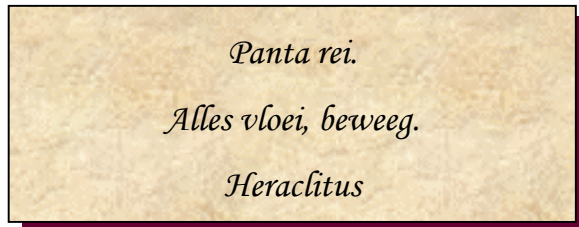
MODERNISME	POSTMODERNISME
VERKLAAR	VERSTAAN
Werklikheid bestaan	Werklikheid word geskep
Objektief/subjektief	Intersubjektiviteit
Universele waarhede	Meervoudige waarheid
Doelwitte	Proses
Taal: poog om toestand weer te gee	Taal: konstrueer werklikheid
‘expert’	‘observer-participant’

Hierdie klein tabel is my eie samestelling en opsomming op grond van die werk van Bottum (1994), Fields (1995), Shawver (1996), Grassie (1997), Pocock (1999), Janse van Rensburg (2000) en Altena (2003).

Jordaan (1996:1) sê: “Modernisme kan filosofies verstaan word as ’n geloof in die vooruitgang van die menslike rede, en die saamgaande vertrouwe dat die menslike rede ontembaar is in die oplossing van die wêreld se baie soorte probleme op wetenskaplike, tegnologiese, mediese, ekonomiese, politieke, tussenvolkere en tussenmenslike gebied”.

Die fokus van hierdie studie is hoegenaamd nie die pre-modernisme, modernisme of die verskynsel van postmoderniteit nie, maar ek beskou dit as

van deurslaggewende belang dat navorsers, akademici en terapeute indringend op die hoogte van hierdie klimaat, hierdie atmosfeer waarin ons leef, moet wees. Dit nie 'n vraagstuk of 'n akademikus 'n voorstander of teenstander van postmodernisme is nie, of hy of sy daarmee vereenselwig of nie, dit is deel van die tydsgees waarin ons tans leef. Of iemand dit goed- of afkeur is nie die punt nie. Die punt is dat dit die heersende wind is wat waai (Grassie 1997:8). Dit is Janse van Rensburg (2000:35) wat sê: “No one can deny that we live in a postmodern age or era”. Goeie navorsing en terapie sal in diepte op hierdie verskynsel ag slaan. Dit lê ten grondslag van die verstaan van die narratiewe benadering tot navorsing, dat postmoderniteit diep ingeasem word, tot op die been verreken word. Ek huldig die mening dat dit 'n verkeerde aanname is dat modernisme in die Suid-Afrikaanse konteks verby is, en dat die postmodernisme nou as tydsgees alleen bestaan. Ek vind aanklank by Jordaan (1996:5) se gevolgtrekking as deel van 'n uiters insiggewende en boeiende beredenering oor hierdie sake. Hy sê: “Modernisme en postmodernisme is dus tydsgeeste wat gelyktydig bestaan en mededingend teen mekaar skuur” (Jordaan 1996:5).

Binne 'n narratiewe benadering in 'n postmoderne konteks is daar groter ruimte, meer moontlikhede en die bereidheid om die samelewing se geykte weë te bevraagteken. Jordaan (1996:5) stel dit soos volg: “Op sy eenvoudigste gesien, kan die tydsgees van die postmodernisme... verstaan word as 'n voortsetting en verbreding van 'n relatiwiteitsbewussyn, en 'n diepgaande vertwyfeling oor en verwerping van die werkbaarheid van die drie grondpilare van moderniteit”. Hy noem hierdie drie grondpilare :

- “Demonstrasie van rasideel gevonde sekerheid;
- Die moontlikheid en bereidwilligheid om uit die chaos orde te skep;
- En pogings om die mens se outonomie, sy ontwikkelende, geïndividualiseerde volkomeheid, te bevestig” (Jordaan 1996:2).

Ek posisioneer my midde-in hierdie gevorderde relatiwiteitsbewussyn van die

samelewing, en hou rekening met die agterdog wat daar heers modernisme as tydsgees bestaan. Daniel Adams skryf: “We are placed squarely between the times of modernity and that which is yet to come and is yet unnamed. Making the right choices is crucial” (Adams 1997:1).

“Postmoderne denken ontregelt. Dat kan irritatie wekken en een ongemakkelijke gevoel bezorgen” (Altena 2003:54). Hierdie gevoel van bedreiging en ongemak teenoor postmodernisme spruit uit die feit dat die geloofwaardigheid van die meta narratiewe, bv. betreffende werklikheid, taal, rasionaliteit en

De pretentie van het denken van de moderne tyd is stukgelopen.

Altena

kennis bevraagteken word. Dit hou die gevaar in van absolute relativisme en uiteindelik volstreckte nihilisme. Te midde, en ten spyte van risiko's, ontstaan die vraag na hoe die opbrengste van hierdie gevorderde denke en uitgewysde problematiek van die postmodernisme vir die praktiese teologie benut kan word?

Van Huyssteen (1997:269) met verwysing na Pauline Marie Rosenau⁷ beskryf twee groot strominge binne 'n postmoderne benadering: “affirmative and sceptical postmodernism. Sceptical postmodernism is the dark side of postmodernism, and offers a pessimistic, negative, gloomy assessment by arguing that the postmodern age, in its complete break with modernity, is an age of only fragmentation, disintegration, and meaninglessness, with vagueness or even absence of moral matters, a postmodernism of despair”. Daar is egter ook 'n totaal ander benadering tot postmodernisme. Dit laat die vraag ontstaan watter moontlikhede en geleenthede postmodernisme skep, vir 'n beter verstaan, 'n meer integriteitvolle greep op die werklikheid. “Affirmative postmodernists, on the other hand, although they agree with skeptical postmodernists in their critique of modernity, have a more hopeful and optimistic view of the postmodern age. This kind of postmodernism is open to positive political action and the making of responsible normative choices, and seeks an intellectual practice that is nondogmatic, nonideological, and tentative” (van Huyssteen 1997:270)

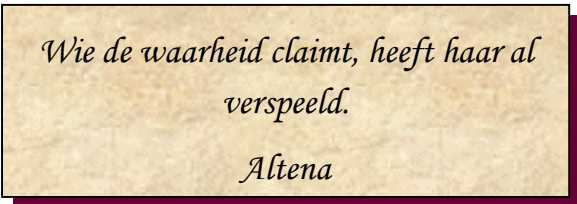
Ek staan 'n konstruktiewe postmodernistiese benadering voor, en benut drie konsepte wat sentraal staan in Lyotard se opus en wat deur Altena (2003). vir my ontsluit is, naamlik die einde van die *geloofwaardigheid* van die groot verhale, die onvoorstelbare en die verheewene.

4.1 DIE EINDE VAN DIE GELOOFWAARDIGHEID VAN DIE GROOT VERHALE

Die eerste persoon wat die begrip postmodernisme in 'n filosofiese geskrif gebruik is Jean-François Lyotard, in sy boek *La condition postmoderne*. Hierdie werk word veral bekend om die uitspraak oor “het einde van de grote verhalen” (Altena 2003:22). Meer spesifiek en meer korrek geformuleer gaan dit om “een einde van de *geloofwaardigheid* van de grote verhalen” (Altena 2003:26). Dit gaan nie bloot om 'n verwerping van alle groot verhale nie, maar soos van Huyssteen (1997:268) dit noem, “‘Superior’ Metanarratives”.

Kenmerkend van postmoderne denkers is dat hulle “een bom leggen onder alle grote verhalen die de pretentie voeren de werkelijkheid te kunnen benoemen” (Altena 2003:47). Die hele lewensbeskouing van só is dit, en klaar, word aan die kaak gestel.

Postmoderne denke het dit teen die “dwingende macht van het eenheidsdenken” (Altena 2003:25).

Wie de waarheid claimt, heeft haar al verspeeld.

Altena

Die eenheidsverhale misken die verskeidenheid. Veel eerder bestaan daar in 'n konstruktiewe postmoderne benadering 'n “nadruk op de ‘dissensus’, heterogeniteit, verschillen” (Altena 2003:25).

Een van die krities belangrike terreine van die bevraagtekening van die groot verhale is die bevraagtekening van die legitimiteit van die versameling en weergee van kennis. Hoe staan 'n postmoderne standpuntinname teenoor wetenskapsbeoefening?

Bij zijn onderzoek naar de vragen rond de legitimatie van de wetenschap, maakt Lyotard een onderscheid tussen een wetenschappelijk en een narratief weten (Altena 2003:23).

Wetenskap is 'n poging om die werklikheid dieper en steeds indringender te leer ken en verklaar. In plaas van die erkende wetenskaplike manier van kennisversameling, kom – volgens Lyotard – in ons tyd die “legitimasie-model van die ‘parologie’ op”. Dit behels 'n ander manier van werk, met die klem op die klein verhale, wat moontlik tot 'n nuwe manier van dink en doen kan lei. In hierdie verband verwys Altena (2003:24) na Lyotard (1979:159) “de ‘kleine vertelling’ blijft de vorm bij uitstek van de verbeeldingsvolle uitvinding, en zulks vooral in de wetenskap”. Dit is by hierdie aspek van Lyotard se filosofiese beredenering waar ek my skaar. Die klein verhale, hou veel in, ek neem dit ernstig op, ek laat my steur aan die klein verhale, ek eerbiedig elk se individuele karakter en geldigheid in die navorsing.

Ten nouste samehangend met die klem op die klein verhale, hang die saak van die raaksien van die gemarginaliseerde. Een van die uitstaande kenmerke van postmoderne denke is dat daar “een grote gevoeligheid voor het vergetene en het gemarginaliseerde” (Altena 2003:47). in die samelewing bestaan. Die saak van die minderbevooregte, die aanhoor van hulle wie se monde gesnoer is, is op die spel. Die wat die onderspit delf, “datgene wat in onze wereld ontkend, verzwegen en vergeten wordt” (Altena 2003:54).

4.2 DIE ONVOORSTELBARE

'n Tweede konsep wat Altena uit Lyotard toelig is die kategorie van “het *onrepresenteerbare*” (Altena 2003:23). Omdat verbeelding ten nouste saamhang met die moeilik en onmoontlik voorstelbare, is hierdie konsep in Lyotard se werk vir my van groot belang. “Lyotard bindt de strijd aan met de representatiegedachte, die heel de westerse filosofie doordrekt” (Altena 2003:27). Daarteenoor stel hy “‘de joodse’ denkvorm, die de notie van *het onrepresenteerbare* bewaart”. Dit is 'n gedagte wat Lyotard aan Heidegger ontleen, naamlik *‘les juifs’* en met die aanhalingstekens, omdat dit nie hier spesifiek na 'n etniese groep verwys nie maar na 'n manier van dink. Die kontras tussen 'n westerse voorstellingsgedagte van die werklikheid en die ‘joodse’ voorstelling van die werklikheid word deur Lyotard uitgewerk. Op hierdie punt maak Lyotard 'n onderskeiding tussen die christelike preek en die joodse denke. Die christelike preek poog altyd juis te onthul, te verduidelik,

aan die lig te bring, te interpreteer en uit te lê ter wille van verstaan. In die joodse vertelkuns gaan dit om iets totaal anders. “Tegenover de christelike preek staat de joodse vertelkunst” (Altena 2003:46). Altena skryf met die oog op die homilitiek: ek wil egter sy werk konsekwent ‘vertaal’ vir die pastoraat. Pastorale terapie was dikwels ook gerig op onthulling, betekenisgewing, opklaring, en verklaring, terwyl dit soms mank gaan aan die vermoë om die misterie, geheimenis en die onsêbare te respekteer en te bewaar. “De joodse vertelkunst respekteert het nie-representeerbare door de verwachting in stand te houden” (Altena 2003:46). Hierdie navorsing wil ’n narratiewe pastorale terapie voorstaan waar die onsêbare gerespekteer word, die werklikheid oop gehou word, en die belofte of verwagting lewend bly.

In so ’n vorm van terapie behoort daar na die kuns gewend te word, omdat die kuns hierdie dimensie van ’n poging tot die onsêbare met die terapie deel. In terapie gaan dit immers om die mees essensiële dimensies van ons bestaan, en pogings om uitdrukking daaraan te verleen.

Poetry heals the wounds reason creates

Novalis

“Het ‘verhevene’ in de kunst (literatuur, schilderkunst) is de uitdrukking van de ervaring dat het wezenlijke of eigenlijke van onze werkelijkheid uiteindelijk niet-presenteerbaar is. In de kunst en in de literatuur stuiten we op deze grens van het niet-weten, op de niet-presenteerbare, op het onuitsprekelijke” (Altena 2003:46). Kuns, uit die aard van sy kritiese karakter, het ’n wakkerskud funksie. Dit spreek aan waar woorde en definisies tekort skiet. “De verbeelding van de kunst schokt onze vanzelfsprekenheden wakker, maakt ons gevoelig voor de andere, verborgen, dimensie van de werkelijkheid” (Altena 2003:53).

“In zijn zoeken naar een omgang met het onrepresenteerbare spitst Lyotard zich steeds meer toe op de esthetiek” (Altena 2003:30). Hy staan verwonderd oor die “singulariteit, zijn gebeurtenis, zijn presensie, het gebaar er te zijn” (Altena 2003:30). ’n Aspek waarby ek in hierdie navorsing ten nouste wil aansluiting vind is die estetiese. Waar pas verbeelding in die vormgewing en nadenke oor die estetiese in?

“Het schone is de klassieke estetiese categorie van de harmonie, een plezierige gewaarwording waarin er een harmonieuze toestand ontstaat tussen verbeeldingskracht en verstandscategorieën” (Altena 2003:30). Die proefskrif wil ook harmonie bevorder tussen verbeeldingskrag en verstandskategorië, en die aankonopingspunt rig die studie op die estetiese. Dit noodsaak ’n bewusyn van kuns op die voorfront, aandag vir die waarnemings van die kunstenaars op ons samelewing. Wat die *avant-garde* kuns betref “steeds gaat het om exploreren van het onbekende, van het grensverleggend voorbijgaan aan bestaande regels en het onbekende in beeld brengen” (Altena 2003:25).

4.3 DIE VERHEWENE

’n Derde konsep wat Altena uitlig uit Lyotard se werk is die feit dat hy ’n bewussyn van die ‘sublieme’ of verhewene wil versterk (Altena 2003:23). Ek benut hierdie rigting van denke ten opsigte van terapie. Pastoraat, as produk van ’n kreatiewe proses wat daarop uit is om ’n ruimte te skep of ’n ervaring te bemiddel wat die betrokkenes gevoelig maak vir die verhewene, vir die misterieuse karakter van die werklikheid, en dat daar altyd “een onzegbare rest, het surplus van de werkelijkheid” (Altena 2003:53) bestaan, is hier aan die orde.

Hierdie drie konsepte, naamlik die einde van die *geloofwaardigheid* van die groot verhale, die onvoorstelbare, met nadruk op die Joodse vertelkuns, en die versterking van die bewussyn van die verhewene, is drie baie belangrike boustene van die postmodernisme, wat ek in hierdie proefskrif benut.

5 DEKONSTRUKSIE: JACQUES DERRIDA

Wat is dekonstruksie in ’n neutedop? Dit is ’n bykans onbegonne taak om hierop te antwoord. Op 2 Oktober 1994 vind ’n interessante gesprek by die Universiteit Villanova plaas. Derrida neem deel aan ’n rondetafelgesprek in Engels as deel van die inhuldigingprogram van ’n doktrale program in filosofie. Die gesprek word deur Caputo (1997) versorg en onder die titel: *Deconstruction in a*

Wat is deconstuctie niet? Alles!

Wat is deconstructie wel? Niets!

Jacques Derrida Jacques Derrida

Nutshell uitgegee. Dit bied my die geleentheid om Derrida self te lees oor wat hy met hierdie begrip bedoel, en nie iets *on Derrida* te moet lees nie. Hy is besorg daaroor dat daar soveel *on Derrida* gepubliseer word, dat dit klink of hy dood is, en dat daar 'n karikatuur van sy werk gemaak word deur mense met “a lack of respect for reading” (Caputo 1997:9). Ek wil nie hiertoe meewerk nie, en haal daarom slegs enkele grepe van hierdie gesprek, soos hy dit self sê, aan. Hy sê: “That is what deconstruction is made of: not the mixture but the tension between memory, fidelity, the preservation of something that has been given to us, and, at the same time, heterogeneity, something absolutely new, and a break” (Caputo 1997:8).

In die kort gesprek van ongeveer een uur, verwys Derrida twee maal na 'n verhaal van Maurice Blanchot⁸. “The Messiah was at the gates of Rome unrecognized, dressed in rags. But one man who recognized that this was the Messiah went up to him and asked him, “When will you come?”” (Caputo 1997:24). Vir Derrida kom hierdie verhaaltjie die naaste aan wat hy bedoel met dekonstruksie. Daar ontstaan 'n spanning tussen die reeds en die nog nie, en veral die moontlikhede wat tussenin geleë is.

“Deconstructie is een aanduiding van een proces of gebeure die altyd gaande is, en dat alles wat zich aandient als definitief (bijv. waarheid, betekenis, identiteit enz.) ontkracht” (Altena 2003:33). Dié benadering tot 'n teks is om bevraagtekening en onsekerheid oor betekenis te skep, sodat nuwe betekenis na vore kan kom. Die benadering het dit teen voorveronderstelling, bewysplaas en gewaande sekerheid van betekenis, of vaste betekenis.

“De deconstuerende manier van lezen is gericht op het blootleggen van veranderingen en op verschuivingen van bestaande (interpretatie) kaders en (denk) patronen” (Altena 2003:35). Dit vra 'n “maximale openheid waarmee de werkelijkheid (van de tekst) tegemoed getreden word” (Altena 2003:35). Met hierdie openheid tot die teks, word dit “een oneindig netwerk van verwijzingen, waarin betekenis een problematisch concept wordt” (Altena 2003:35).

Dekonstruksie bevraagteken vanselfsprekendhede, en in die verbeeldingryke narratiewe terapie wat ek voorstaan is dit noodsaaklik om die deur wyd oop te

maak vir nuwe moontlikhede. Die gevestigde, gangbare patrone van dink en interpreteer moet in vertwyfeling gebring word. Dit skep die ruimte vir nuwe, verrassende en ongewone uitkomstes. “Deconstructie als sentraal aandachtpunt by die benadering van tekste breek bestaande, zogenaamd vanzelsprekende of gangbare interpretasies, open” (Altena 2003:36).

Deconstructie is het verstoren van de (zin) constructie, om zo nieuwe constructies tot stand te kunnen brengen. (Altena 2003:35).

Hoe kan 'n vorm van postmoderne denke, naamlik dekonstruksie, vir terapie toeganklik gemaak en vrugbaar aangewend word? Daar heers groot skeptisisme⁹ in wetenskaplike kringe oor die bruikbaarheid van dekonstruksie. “Het is... van belang duidelik voor ogen te houden dat deconstructie niet een methode van radicale kritiek is die uitmondt in een volstrekt relativisme of totaal nihilisme” (Altena 2003:37). Enige munt het twee kante, en ek wil die positiewe dimensie van dekonstruksie in my proefskrif benut. “Naast het negatiewe (kritiese) moment is er het positiewe (affirmatiewe), dat erin bestaat dat nuwe en onverwachte leesmoontlikhede word ontsloten, waarbij tekste hun eienheid (singulariteit) mogen behoude en onderling op een verrassende manier op elkaar in kunnen werken” (Altena 2003:37).

Dit is die positiewe dimensie in dekonstruksie wat ek graag wil ontgin, naamlik 'n openheid vir onverwagse en nuwe leesmoontlikhede, behoud van eiesoortigheid, en 'n verrassende inwerking op mekaar.

6 SOSIAAL KONSTRUKSIONISME

Ek benut een van die teorieë wat die postmodernisme opgelewer het naamlik die benadering van sosiaal konstruksionisme. “Given a keen concern with the moral and political context, the scholar engages in forms of theoretical poetics that open the culture to new, forgotten or otherwise suppressed intelligibilities and, thus, new alternatives for action” (Gergen 2001:43). Die kennis en interpretasies wat ek in die proefskrif weerspieël, is nie deur my alleen tot stand gebring nie. In 'n proses van vraag en antwoord en interpretasie, het 'n produk tot stand gekom wat deur verskillende mense saam, gevorm is. Ek glo

dat kennis “’n gedeelde konstruksie binne ’n interpreterende gemeenskap is, en nie slegs ’n psigologiese konstruksie binne ’n waarnemer is nie” (Müller 1996:33). As gevolg van hierdie standpunt, was dialoog ’n krities belangrike komponent van die navorsingsgebeure.

Social constructionist inquiry is principally concerned with explicating the processes by which people come to describe, explain or otherwise account for the world (including themselves) in which they live. It attempts to articulate common forms of understanding as they now exist, as they have existed in prior historical periods, and as they might exist should creative attention be so directed (Gergen 1985:266).

So het ek hierdie navorsing aangepak en deurlopend rekening gehou met ’n proses van betekenis skepping as ’n gesamentlike onderneming tussen individue.

... the process of understanding... is the result of active, cooperative enterprise of persons in relationship

Gergen

7 TEOLOGIESE POSISIONERING

George Lindbeck (1984) het ’n tipologie vir benaderings tot teologiese werk ontwikkel wat besonder verhelderend en bruikbaar is. In kort kom dit daarop neer dat hy sê dat alle teologie ontwikkel aan die hand van een van drie modelle, naamlik “propositionalist, experiential-expressivist, or cultural-linguistic”. Teologie wat ’n ‘propositionalist’ benadering volg, funksioneer as informerende voorstelle of waarheidsaansprake insake objektiewe waarhede. Hierdie benaderings tot teologie beskryf bloot wat is. Die taak van so ’n teologie is die aankondiging van objektiewe waarheid. Teologie se taak volgens hierdie modelle is om die ‘feite’ aangaande die werklikheid weer te gee. Ek staan krities teenoor sodanige benaderings, omdat ek nie in objektiewe, algemeen geldende kennis of waarheid glo nie.

Die tweede model noem Lindbeck die “experiential-expressivist” benadering. Hierdie benadering is gewortel in die aanname van ’n gemeenskaplike kern van menslike godsdienstige ervaring. Dit hou verband met die opkoms en heerskappy van die individualisme van die moderne era, en het tot gevolg dat mense die hoogs individuele en privaat aangeleentheid van godsdienstige ervaring, verskillend uitdruk. Volgens hierdie model ervaar alle mense een of ander individuele vorm van godsdienstigheid, en die verskillende uitdrukkings daarvan vind gestalte in verskillende vorme. Die taak van teologie volgens hierdie benadering is om te poog om die gemeenskaplike godsdienstige ervarings van mense uit te druk. Hiermee kan ek my nie vereenselwig nie, want mense druk nie alleen godsdienstige ervarings verskillend uit nie, hulle het verskillende ervarings.

Die derde model noem Lindbeck die “cultural-linguistic model”. Oor hierdie model skryf Lindbeck (1984:32) “religions are seen as comprehensive interpretative schemes, usually embodied in myths or narratives and heavily ritualized, which structure human experience and understanding of self and world”. Hier word die taak van teologie om ’n spesifieke godsdienstige kultuur, soos vergestalt in verhaal en ritueel, te probeer interpreteer. Om godsdienstig te wees is vir Lindbeck deur en deur ’n gemeenskaplike aangeleentheid. ’n Mens word deur jou godsdienstige gemeenskap gevorm en leer sekere oortuigings en praktyke aan oor wat dit beteken om godsdienstig te wees.

The story of one’s life is stiched together into the larger narrative of the Christian story (Gerkin 1997:108).

Om die waarheid te soek binne so ’n gemeenskap beteken om lojaal te wees aan “the primary narrative that structures the community’s way of being in the world” (Gerkin 1997:110). Ek onderskryf Lindbeck se model van ’n “cultural-linguistic” benadering tot my werk.

Oor hierdie model, waarby Charles Gerkin (1997:105-114) ook aanklank vind, skryf hy: “The cultural-linguistic model of doing theology is the most fundamental model by which a community can care for individuals and families”. Waarom is hierdie model van teologiesering so geskik vir pastorale

sorg? “It has the unique ability to provide people with a storied context of ultimate meaning for their lives” (Gerkin 1997:110).

In hierdie proefskrif word daar klem gelê op verhale, beelde en metafore soos dit tydens narratiewe pastorale terapie funksioneer. Hierdie fokus noodsaak my om aanklank te vind by ’n reeds verteenwoordigende groep teoloë wat werk onder die vaandel van metaforiese teologie (sien Gerkin 1991:22). Persone wat met hierdie manier van werk geassosieer word is onder andere Sallie McFague¹⁰ en David Tracy¹¹. Die uitgangspunt is dat daar nie een oorkoepelende metafoor bestaan wat volkome in staat is om die ryk en veelkantige betekenis van die Christelike verhaal te vertel nie (sien Gerkin 1991:22). ’n Veelheid van metafore, wat altyd in ’n dinamiese, ontwikkelende proses van betekenisgewing betrokke is, is nodig. Vandaar die naam, metaforiese teologie.

7.1 SAMEVATTEND

Hoe posisioneer ek my teologies? Ek benut ’n ‘cultural-linguistic’ model vir teologie, wat ‘a storied context vir ultimate meaning’ verskaf. Ek vereenselwig my verder met ’n metaforiese teologie.

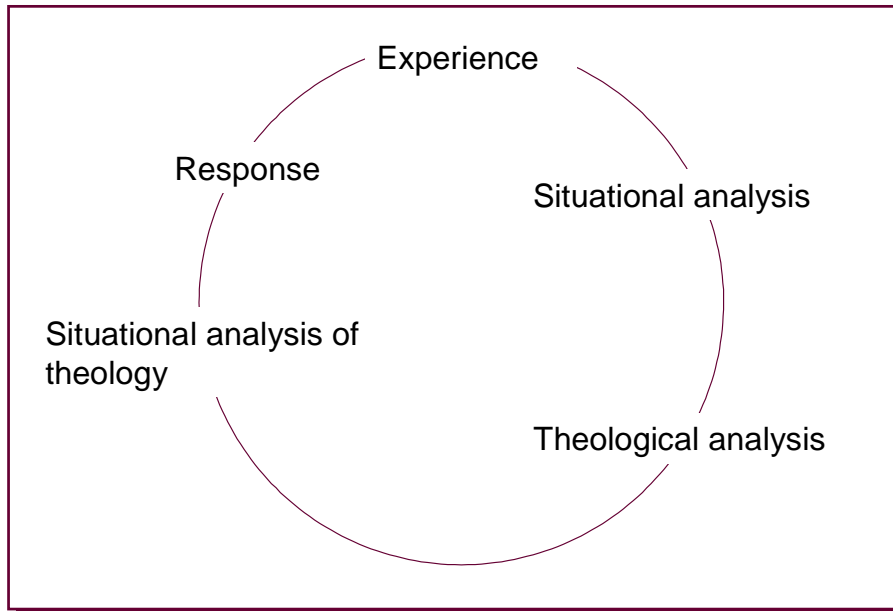
8 PRAKTIES TEOLOGIESE POSISIONERING

In die lig van ’n kritiese evaluering en vergelykende studie tussen die werk van Eduard Thurneysen¹² en Seward Hiltner¹³, maak Alasdair Campbell die voorstel dat praktiese teologie ’n vernuwing ondergaan. ’n Her-definiëring van die aard en skopus van die vak moet beslag kry. Hierdie nuwe agenda vir praktiese teologie moet “politically aware and theologically courageous” wees (Campbell 2000:84).

Die twee uitgangspunte wat Campbell stel, naamlik polities bewus, en teologies dapper, word in hierdie proefskrif ter harte geneem. Hierbenewens benut ek ook die gedagte van ’n “process cycle” wat Lartey ontwikkel het.

Emmanuel Lartey (1996) het op grond van die werk van Tracy, Farley, Whitehead, Browning, Green, en Groom, inspirasie geput om sy eie 'pastoral cycle' voor te stel aan die hand waarvan praktiese teologiese navorsing gedoen kan word (Lartey 1996:75). Die 'process cycle' verloop sirkulêr en kan soos volg voorgestel word:

Die praktiese teologie wat ek hier bevorder, neem die praktyk-teorie-praktyk beweging ter harte (vgl. Heitink 1993:151 en Müller 1996:2). Dit is 'n bewegende, sirkulêre praktiese teologie. Dit is onafgesluit en oop, immer ontwikkelend. Verder is dit 'n praktiese teologie wat aansluiting vind en voortbou op veral die werk van praktiese teoloog Charles Gerkin.

8.1 GERKIN

Gerkin ontwikkel vanaf 1979 tot 1991 wat hy noem "a narrative, hermeneutical methodology for doing practical theology in pastoral care and counseling" (Gerkin 1997:18). Hy stel hierdie ontwikkeling op skrif in vier boeke, naamlik *Crisis Experience in Modern Life: Theory and Theology for Pastoral Care*, *The Living Human Document: Revisioning Pastoral Care in Hermeneutical Mode*, *Widening the Horizons: Pastoral Responses to a Fragmented Society*, and *Prophetic Pastoral Practice: A Christian Vision of Life Together*.¹⁴ Hy noem pastorale sorg die 'primary thrust' van sy bediening, en ontwikkel die

narratiewe, hermeneutiese benadering teen die agtergrond van sy ervaring as gemeenteleraar, sowel as twintig jaar se ervaring in kliniese institusionele kontekste, asook 'n aanstelling by 'n teologiese seminarium (vgl Gerkin 1997:15-17). Gerkin het grondige ervaring van gemeentebediening, die psigologie en teologie, en vir my werk is dit belangrik, omdat ek hierdie twee vakgebiede en my eie bedieningservaring in die proefskrif in dialoog bring.

Gerkin (1991:13) stel dat sy benadering veral op drie vlakke tuiskom. Dit is praktiese teologie wat navrae doen aan die hand van bedieningspraktyk. Verder slaan so 'n teologie ag op die daaglikse, normatiewe en visionêre grens-stellende praktyke van kerkmense wie al meer en meer gekonfronteer word met 'n geweldige pluriformiteit insake norme, waardes en 'n perspektief op wat die 'goeie lewe' sou behels (sien Gerkin 1991:13). 'n Derde arena waarin sodanige praktiese teologie geïnteresseerd is is die breë, alledaagse praktyk van die kultuur en samelewing waarin die kerk haarself bevind. In kort kom dit daarop neer dat hierdie spesifieke praktiese teologie intens ag slaan op bedieningspraktyk, normatiewe grensstellende praktyk van kerkmense, en die daaglikse, normatiewe gebruike van die kultuurgemeenskap. Gerkin (1991:13) skryf: "At each of those levels there are questions of norms and visional boundaries that have become increasingly urgent and difficult".

In die huidige Suid-Afrika, met elf amptelike tale en 'n totale *rainbow nation*¹⁵ is daar ontsaglike diversiteit en pluraliteit van kultuur en lewenstyl. Ek vind aanklank by Gerkin se opmerking dat so 'n samelewing beide risiko en moontlikheid inhou (Gerkin 1991:14). Die risiko behels fragmentasie, "the creation of a society that has lost its sense of direction and unity concerning values and normative practices" (Gerkin 1991:14). Hierdie fragmentasie en bykans disintegrasie van norme en waardes in 'n samelewing is 'n wesenlike bedreiging, en my ervaring is dat hierdie probleem deur talle lidmate van die gemeente bekla word. Die pluraliteit lewer egter nie net 'n risiko op nie, maar ook moontlikhede.

The opportunity is that, in a situation of norms and values flux, some of the reified values and oppressively constricting boundaries that have brought harm to some

members of the society may be broken open and become subject to creative transformation (Gerkin 1991:14).

Dit is juis die geleentheid wat ek in die proefskrif wil uitbou en nader wil toelig. Gedurende 'n tydperk van normverwarring en onsekerheid oor kwaliteit lewe, is die omstandighede swanger van moontlikhede vir praktiese teologie. Die rol van verbeelding in hierdie “creative transformation” is op die spel. Gedagtes insake die beskrywing van 'n ontsaglik pluriforme en diverse samelewing lig ek nader toe onder die begrip postmoderniteit. Die kwessie van “oppressively constricting boundaries that have brought harm” (Gerkin 1991:14) en waarvoor Suid-Afrika internasionaal berug geword het, spreek ek aan deur die benutting van die konsep van die dekonstruksie van mag, wat ek ook in groter diepte sal toelig.

Die praktiese teologie wat Gerkin uitbou het 'n besondere sterk waarde en norme inslag. Hy skryf (1991:15) van 'n “socio-cultural morass” en “value contradictions” en “value faddism” en die “malaise of norms and boundaries fragmentation”. Binne so 'n samelewing moet die praktiese teoloog duidelikheid kry oor die kern waardes wat sy eie lewe en bediening onderlê. Sy voorstel is dat “That undergirding must be derived from the core values and meanings rooted in the primary texts of the Christian narrative tradition” (Gerkin 1991:15). Soos in 'n artappelland, moet die kern waardes weer ontdek, uitgedolwe en afgespoel word.

Die raakvlak, die aanknopingspunt van my eie benadering by die van Gerkin is geleë in wat hy noem die onderliggende voorveronderstellings van sy teorie. Daar moet begrip en insig in die Bybelse storie van waardes wees, sowel as kennis en 'n visie van die hedendaagse veelvuldigheid van waardes, om êrens in staat te wees om 'n verantwoordbare posisie in te neem. Hiervoor werk Gerkin met die verhale.

“The Christian community has sustained itself over centuries of time by maintaining its loyalty to the biblical collection of stories and other writings that tell of the coming into being of a people who saw themselves as the people of God whose primary relationship was to that God, who brought them into being

and sustained their life” (Gerkin 1991:16). Hoe is die Christelike identiteit oor die eeue in stand gehou? “Through the appropriation and reappropriation of the images, themes, and metaphors of that biblical narrative” (Gerkin 1991:16). Deur ’n toe-eiening en her-toe-eiening van die beelde, temas, en metafore van die Bybelse narratief. Hierdie spesifieke pastorale terapie wat ek voorstaan is daarop gemik om die goeie, mooi en betekenisvolle lewe te bevorder. Dit verg eienaarskap en toepassing van waardes. Dit roep ’n normatiewe visie van betekenisvolle lewe voor die gees.

To say that the biblical and Christian narrative contains a normative vision of what life is and should be is to suggest that there is a certain aesthetic ethic - an aesthetic vision of the good, the true, and the beautiful - that has been powerfully operative in the Christian community’s self understanding.

Wisdom about human affairs was to be guided by the wisdom found in the biblical narratives and teachings.

Although the normative values and meanings that took form in the biblical, and later Christian, narratives may be objectified and argued philosophically and theoretically in the language of logic and reason, they are more often appropriated by ordinary persons not by logical argument or by the rule of reason, but metaphorically and in the manner of living life according to the governance of a story that portrays certain images of the good life.

[ordinary people]... tend to follow a fundamental intuitive, and at times unexamined, aesthetic ethic - an aesthetic vision of the good and Christian life that they carry with them in their imagination (Gerkin 1991:17).

’n Proses van herwinning en toepassing van kenwaarhede is noodsaaklik. Hierdie herwinning van waardes, of die toepassing daarvan op die hedendaagse situasie hou risiko in, omdat dit maklik verkeerdelik van toepassing gemaak kan word. “It should be kept in mind, however, that ...the interpretation and reinterpretation of a tradition such as the biblical and Christian tradition is a continuous, living, dynamic process” (Gerkin 1991:18).

Die pastor skep 'n dialogiese verhouding tussen die spesifieke situasie van die pastorant, en die metaforiese waardes en betekenis in die Christelike storie. "Pastoral work virtually always involves tending this dialogical relationship in which both the particularity of the

*Sin, kan nie sinvol nagejaag word
sonder 'n duidelike beeld (verbeelding)
van 'n toekomsstorie nie.*

Julian Müller

situation at hand and the horizon of meaning contained in the Christian story become open to reassessment, reevaluation, and reinterpretation" (Gerkin 1991:19). Dit is 'n interpreterende taak, omdat beide die betekenis in die kernverhaal van die Christen geloofsgemeenskap, sowel as die spesifieke verhaal voor hande geïnterpreteer moet word. Gerkin maak op hierdie punt gebruik van Hans-Georg Gadamer¹⁶ se uitdrukking, *fusion of horizons*. Die versmelting van horisonne veronderstel dat die pastor in staat is om hierdie twee horisonne, die kernwaardes van die Christelike verhaal aan die een kant, en die spesifieke situasie aan die ander, kreatief te versmelt.

Hoekom sluit ek by Gerkin se "metaphorical, narrative, hermeneutical, pastoral theology" (Gerkin 1991:46) aan? Sy benadering is :

- grondig metafories
- gesteld op die toe-eiening en her-toe-eiening van waardes
- ernstig met die Bybelse narratiewe, sowel as die eietydse situasie
- gesteld op die bevordering van lewenswysheid
- gemik op die realisering van die goeie, mooi en betekenisvolle lewe
- kreatief en visionêr

Müller (1996) bou voort op Gerkin se teorie. Nie alleen gaan dit vir hom om 'n narratiewe hermeneutiese pastoraat nie, maar om 'n eko-hermeneutiese pastorale paradigma. Sy aanpak sluit die interpretasie van die Christelike verhaal, in dialoog met die individu se verhaal in, maar die reikwydte in 'n eko-hermeneutiese benadering word veel wyer getrek. Dit gaan om die wydste moontlike, en mees inklusiewe verstaan van interpretasie (Müller 1996:17). In

sy benadering tot die pastoraat gaan dit om 'n egte soeke na sin, en in die betekenissoektog word gepoog om te verstaan. Die persoon wat wil verstaan moet in die betekenisgeheel opgeneem word (vgl. Müller 1996:14). Dit veronderstel 'n verstaan van betrokkenheid, van deelname en van ervaring. So 'n vorm van verstaan behels 'n geheelervaring, sowel as die rekenskap van geleefde ervaring. Hiervoor is nie alleen interpretasie van inligting nodig nie, maar wysheid.

Müller (1996:2) praat van “prakties-teologiese wysheid”, om daarmee duidelik te maak dat dit om 'n teologiese integrasie van teorie en praktyk gaan. Daar behoort, volgens hom, 'n *spanningsvolle bipolariteit* tussen hierdie twee aspekte van die werklikheid te bestaan (vgl. Heitink 1993:149). Hierdie dimensie van die beoefening van praktiese teologie is na my mening 'n juiste aanvoeling van die belangrike praktyk-teorie vraagstuk, en daarom volg ek in die proefskrif, deurlopend 'n praktyk-teorie-praktyk beweging.

Verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in pastorale terapie is 'n 'kommunikatiewe handeling', soos Pieterse (1993:52) die terrein van die praktiese teologie beskryf. Ek poog om tot verstaan te kom met inagneming van eie geleefde ervaring, betrokkenheid en 'n poging tot die wydste moontlike konteks vir verstaan. Hierdie navorsing is daarop gerig om die handeling van verbeelding in narratiewe pastorale terapie, teen die agtergrond van die Bybelse verhale, sowel as die konteks van my samelewing en eie ervaring, teologies te verhelder.

Daarom benut ek die volgende beskrywing van praktiese teologie: “Praktiese teologie is die sistematies gestruktureerde, voortgaande hermeneutiese proses, waardeur gepoog word om menslike handeling, wat verband hou met die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap, teologies te verhelder en te vernuwe” (Müller 1996:5). Hierdie soort praktiese teologie eis betrokkenheid en veronderstel 'n hermeneutiese avontuur (Müller 1996:24).

8.2 SAMEVATTEND

Watter prakties teologiese standpunt neem ek in? 'n Eko-hermeneutiese, narratiewe praktiese teologie. 'n Teologie wat die praktyk-teorie-praktyk

beweging en sodoende 'n "process cycle" benut, wat prakties-teologiese wysheid sowel as betrokkenheid en deurleefde ervaring veronderstel. Ek beoefen dit vanuit 'n avontuurlustige lewenshouding, met 'n gretige toespitsing op die onverwagse en verrassende aard van die lewe.

9 NAVORSINGSPOSISIONERING

Hoe pak ek die navorsing aan? 'n Hele aantal aspekte, soos genoem in wetenskaplike posisionering, teologiese posisionering en prakties teologiese posisionering word in aanmerking geneem ten opsigte van my posisie teenoor navorsing. My navorsingsposisionering word bepaal deur die gesamentlike opbrengs van al die ander innames van standpunt. Dit bepaal hoe ek my teenoor navorsing posisioneer. Ek beoefen 'n kwalitatiewe navorsing. Ek neem 'n eko-hermeneutiese narratiewe standpunt in ten opsigte van my navorsing.

*A story can express
what cannot be said otherwise.*

Ruard Ganzevoort

Sodoende poog ek om eenstemmigheid tussen my benadering en werkswyse, en steeds regdeur die navorsing 'n praktyk-teorie-praktyk beweging in stand te hou. Ek beoefen 'n sosiaal-konstruksionistiese navorsing. Omdat ek deel is van my sosiale konteks, en in samewerking met my medenavorsers werk, word enkele van die kontekste waarbinne ons leef vervolgens toegelig.

10 KONTEKSTE

10.1 AFRIKA

Die woord spel avontuur, natuur, gevaar, ontdekkingsreis. Dit roep asem-benewende natuurskoon en misterie voor die gees. Dis 'n kontinent wat 'n bykans magiese aantrekkingskrag het. Haar diere, haar skoonheid en verskeidenheid het 'n uitsonderlike bekoring. Dit vertel van kultuur en verskeidenheid, van duisende kilometer strande en hawestede, slawehandel, woude, riviere en berge en mere. Ja, dis 'n onheilspellende kontinent waar oorlewing en gedrag en lewensuiting tot die ekstreme gedryf word. 'n Plek van geeste en voorvaders, van oorloë en toordokters en tradisionele genesers en medisyne wat eeue vantevore ontdek is. Dis die leefwêreld van die Afrika

kryger wat met net sy spies in die hand die natuur se kragte trotseer. 'n Wêreld vol riviere, leeus en giftige slange en spinnekoppe. Donker waters waarin krokodille en seekoeie en watergode skuilhou. Hier in Afrika, in die vlamlig van 'n groot vuur, kry dans en seksualiteit, verhaal en gevaar, verdrukking en uitkoms, ja, kry lewe en dood eiesoortige kontekstuele betekenis. Ek voel hierdie kontinent se asem teen die haartjies op my vel, want ek is hier gebore, ek drink sy water, ek bly hier.

Hierdie unieke kontinent het 'n bydrae om te lewer. Spesifiek ook 'n navorsingsbydrae, 'n akademiese stuiwer. Ek is deel van die Afrika-

droom. 'n droom oor 'n beter môre, 'n helder nuwe dag, waar mense weer kuier en liefhet en lag en verhale vertel, waar gemeensaamheid en respek vir oud en jonk nagestreef word. Dis nie die droom van die idealisme, of die utopia van die kommunisme nie, maar 'n droom gebou op verhale van mense, verhale van die viering van die lewe.

Dis my kontinent, dis my mense. Ek wil in ag neem dat Afrika se politici, skrywers, digters en inwoners ruim en hartlik en dapper gedroom het vir eeue. Ek wil dans op die polsende ritme van die trom, die swart en wit koor se lied oor verbeelding belangstellend en nuuskierig aanhoor.

10.2 SUID-AFRIKA

Ek leef in post-apartheid Suid-Afrika. Ek ken apartheid. Ek het diensplig gedoen. Ek ken en leef in 'n nuwe land, in 'n reënboognasie. 'n Land met geweldige transformasie, regstellende aksie, met geleenthede, uitdagings en moontlikhede. 'n Ontwikkelende en ontluikende, groeiende land. Waar

Kontrak

*U het die wêreld oopgeskiet
tot grot en gramadoela;*

*toe die blaar en riet,
U arbeiders, gestuur; wortels
wat nederig werk, die mier
wat stokkies dra
en beitelpunt van die rivier.*

*U droom met dinamiet
en laat aan arbeiders
die besonderhede en verdriet.*

DJ Opperman

navorsing baie in aanvraag is. Waar navorsing noodsaaklik en broodnodig is. 'n Land wat droom, (Sien Hunt & Lascaris 1998) en wat kan vertel dat verbeelding werk! Dis letterlik en figuurlik 'n land met vergesigte. Ek kan die volgende woorde van Viljoen met volle oorgawe nasê:

ek is sy water, lug en mineraal

my tong stamel sy verhaal.

Hein Viljoen¹⁷

10.3 DIE NELSON MANDELA IMPAK

Daar is 'n persoon wat die val van apartheid simboliseer. Ek was twee jaar oud toe hy tronk toe gestuur is, en sewe en twintig jaar later, in die jaar waarin ek in my tweede gemeente bevestig is, is hy vrygelaat en het hy die president van sy land geword. Sy outobiografie, *Long walk to Freedom*, en sy lewe, optrede en getuienis het 'n onuitwisbare indruk op my lewe gemaak. Ek het geleef en grootgeword binne die sosiaal-gekonstrueerde werklikheid van apartheid. Ek het as volwassene die voorreg beleef om hierdie werklikheid te sien kwyn, verbrokkel en te sien breek, en hoe 'n samelewing 'n ander gedroomde, verlangde en gewenste werklikheid skep en vestig. Hierdie droom en bykans onhaalbare ideaal het in die gedagtes en hart van Nelson Mandela geleef. Die vryheidstrewes, en behoefte aan selfstandigheid en menslikheid het nie net 'n vae droom gebly nie, dit het 'n tasbare werklikheid geword! As inwoner van my land kan ek nie anders as om hierdie geweldige invloed op my eie lewe raak te sien en te verreken nie.

10.4 DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

Ek is in die Jakarandastad gebore. Baie gereis, baie jare afwesig maar ek is terug in die skaduwee van die Magaliesberg, die Uniegeboue en die Voortrekkermonument, Unisa en ander bakens, soos Magnoliadal en die Universiteit waarvoor ek lief is.

Die Universiteit van Pretoria is 'n dinamiese, toekomsgerigte en versnellende instelling. Die huidige rektor, professor Calie Pistorius is 'n man vir innovasie, soos blyk uit die totstandkoming van die Instituut vir Innoverende Denke, en

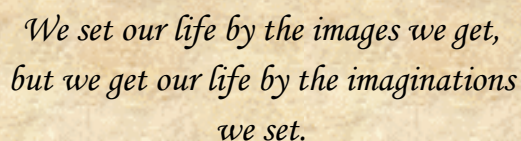
die huisvesting van die de Bono Stigting vir kreatiwiteit. Hier word kreatiewe, verbeeldingryke denke sterk bevorder en gestimuleer.

Hy sê: “Dit is vir die Universiteit belangrik dat sy graduandi wêreldklas mense moet wees, eerder as net wêreldklas ingenieurs, dokters, prokureurs of ander spesialiste... Die Universiteit noem die wêreldklas mense wat hy gaan oplewer die Innovasie Generasie. Dit is ’n handelsmerk van die Universiteit wat die gees van uitnemendheid en ondernemerskap weerspieël” (Pistorius in Tuks alumni 2002:1). Dit is met vrymoedigheid dat ek my met so ’n bruisende instelling kan vereenselwig. In sy geboue, tuine, mense en navorsing is iets van hierdie verbeeldingryke strewe onderliggend en dinamies aanwesig. Ek wil hierdie handelsmerk, soos in die verlede, met trots dra.

Mensbeskouing

Verbeelding is ’n mensverskynsel. Mense het die vermoë om beelde in hulle gedagtes na vore te roep van iets wat hulle eens beleef of gesien het, ook van dinge wat hulle nog nooit gesien het nie. Omdat dit ’n mensverskynsel is, oordeel ek dit noodsaaklik dat ek ter aanvang van hierdie studie sal vra na my mensbeskouing. Sal vra hoe sien ek mense? Wat dink ek van mense? Wat verstaan ek van menswees? Wat verstaan ek nie? Waarom wil ek juis hierdie faset van bestaan navors? Hoe beïnvloed hierdie deel van menswees ons bestaan, ons lewe? Juis oor lewe, lewe as mens, moet ek my ook verantwoord en eerlik voor my motiewe en pespektiewe gaan staan.

Ek is geïnteresseerd in mense. Klein en groot, oud en jonk, manlik en vroulik, hulle spreek tot my. Raak my aan, boei my gedagtes en laat my wonder. Wonder wat

*We set our life by the images we get,
but we get our life by the imaginations
we set.*

gaan binne in hulle lewens en harte aan. Ek kyk na hulle. Ek is nuuskierig. Ek kyk fyn na hulle. Hulle uiterlike, die hande en hare en oë. Ek let op hulle gebare en liggaamshouding en aanwendsels. Ek luister dorstig na hulle stemtoon, warmte van stem, luidheid. Selfs dié van die koerantverkoper, sy maniere, sy entoesiasme en verkoopstegniek. Ek kyk met oorgawe, mans en vrouens en kinders en bejaardes. Ek verlustig my in die rykdom. Ek weet daar

gaan iemand verby met 'n duisend verhale, 'n biblioteek, en ek wens ek kon 'n paar bladsye lees. Ek sien die lyne van lyding, die geheimsinnigheid en misterie, die afgetrokkenheid. Ja dikwels die hoë skanse soos mure om 'n Sandton erf. Mense vul negentig persent van my dag. Kyk! Daar gaan hulle verby! Wat 'n asebenewende verskeidenheid!

Die bekroonde historikus Herman Giliomee sê in 'n persoonlike gesprek op 8 Mei 2003 tydens die bekendstelling van sy boek, *The Afrikaner* by Protea Boekhandel in Pretoria: “Mense is geïnteresseerd in stories, hulle hou van verhale oor ander. Hulle kan daarmee identifiseer. En verder sê hy opgewonde: “Kyk, laat ons eerlik wees, ons staan in ons eie volksverhale voor 'n galery van helde en skurke!”

Langs die pad veskyn daar dikwels inspirasiefigure. Mense wie se kyk en ondeundheid gemeng met lewenslus en ondervinding en 'n paar korrels sterk humorsin my gees oplik en my bloed vinniger laat vloei. Brueggemann is een so 'n figuur, maar na baie bepeinsing oor hierdie onderwerp besef ek hoe onberekenbaar veel mense my al geïnspireer het. My ouers, gesin, familie, onderwysers, predikante, militêre bevelvoerders, dosente, vriende en lidmate en vreemdelinge wat deur skrywe of kortstondige kontak my lewe verryk en beweeg het. Ek het tot die slotsom gekom dat as ek net oop is daarvoor, daarna soek en dit verwag, dit raaksien, bykans elke mens my inspireer en 'n unieke bydrae tot my lewe teweeg bring. Waar ek met aandag ag slaan op mense, kan ek my maklik vereenselwig met hulle verhale en baie vreugde daaruit put. Ek het vir die doeleindes van die studie gaan sit en 'n onafgesluite lys van meer as ses honderd name, vir my die vesel en murg en deel van die gebeente van my eie agtergrond, ontwikkeling en navorsing, opgestel. Dis my inspirasiefiguur, my persoonlike, unieke en omvattende verskeidenheid broneskatkis van mense wat my lewe voortdurend verfris en verfraai. Ek salueer en eer hulle.

*The greatest tragedy that can befall us
is to go unimagined.*

Monaday

My mensbeskouing resoneer saam met die gong wat Moore as samevatting van die ekosistemiese mensbeskouing slaan, wat 'n mens voorhou wat

- as 'n sub sisteem binne 'n konteks van groter sisteme funksioneer,
- betekenis in taal aan ervarings toeken en so 'n 'werklikheid' skep wat vir hom of haar geldig is; en

outonoom ooreenkomstig hierdie betekenisstruktuur optree as deel van 'n netwerk van veranderende interaksionele betekenispatrone funksioneer (Meyer et al 1997:590).

11 POSISIONERING TEN OPSIGTE VAN KREATIWITEIT

Ek verstaan alte duidelik dat ek met 'n proefskrif besig is. Daar bestaan sekere basiese voorveronderstellings, reëls, vereistes en verwagtinge van hoe 'n proefskrif behoort te lyk. Daar is 'n standaard, daar is 'n norm, daar bestaan 'n sosiaal-gekonstrueerde akademiese diskoers aangaande proefskrifte. Ek wil graag die tradisie, kultuur en waardigheid van hierdie diskoers respekteer en handhaaf.

Hierbenewens verstaan ek dat ek hoegenaamd nie 'n roman, 'n sprokie, 'n outobiografie of kortverhaalbundel skryf of saamstel nie. Elke genre het sy eie styl, skep eiesoortige verwagtinge en voldoen aan sekere kriteria. Ek wil dit deurlopend in aanmerking neem en die akademiese skryfstyl eerbiedig en navolg.

Daar is egter 'n ander kant van hierdie munt. Ek wil voor my onderwerp gaan staan en toelaat dat die vlam van my

*My verweer teen die lewe is
kreatiwiteit.*

Hennie Aucamp

navorsingstema se gloed en skaduwees op my val. Ek wil in die vel van die verskynsel inklim en toelaat dat verbeelding kreatief aan hierdie werk deelneem. Dit sou baie on-narratief, on-produktief, on-skeppend en on-kreatief wees om verbeeldingloos oor verbeelding te werk. Daarom wil ek so verbeeldingryk en skeppend en kreatief as moontlik werk. Ek wil die geur en

reuk en smaak van verbeelding in die werk self vind. Nie kunsmatig en kosmeties nie, maar in die weefsel en vesel van die navorsing. Om genoemde redes, werk ek saam met kleurvolle karakters, op gekleurde bladsye, met gekleurde ink. Ek benut tekstuur, lyn en uitleg. Ek benut afwisseling van styl, metafore, verhale en redevoering. Ek gebruik flitsgedagtes in blokkies met skaduwees om diepte weer te gee. Ek gebruik foto's, prentjies, advertensies en skilderye. Ek benut die internet. Ek is 'n voorstander van 'n praktiese teologie wat op die voorpunt van verwickelinge in wetenskapsbeoefening is, wat elke beskikbare hulpmiddel aanwend om die kommunikatiewe handeling effektief te kommunikeer; eietyds; oorspronklik; verrassend en vars. Weens die flitsende aard van kommunikasie, die meervoudigheid van betekenis, benut ek die flitsgedagtes.

12 METODOLOGIE

Die vraag waarmee my narratiewe wetenskaplike paradigma my gelaat het is: Hoe kan ek my navorsingsresultate aanbied in 'n vorm wat getrou is aan my basiese vertrekpunte? Hoe kan ek my navorsing verhalend, taalsensitief, met respek vir die klein verhale en tegelyk logies, beredeneerd en samehangend aanbied? 'n Artikel wat my gelei het na my metode is die van Müller, van Deventer en Human getiteld *Fiction writing as metaphor for research: a narrative approach*. Hierin word fiksieskrywing as handige metafoer vir die optekening van navorsingsresultate beskryf. Dit is 'n vindingryke en interessante manier van doen, wat op 'n sinkroniese wyse op Müller se pad gekom het, en wat hy later uitwerk tot 'n bruikbare metode vir narratiewe navorsing. Müller hoor tydens teetyd by 'n konferensie 'n gesprek met verwysing na Anne Lamott¹⁸ (1995) se boek *Bird by bird. Some instructions on writing and life*. Hy koop die boek en word geboei deur Lamott se wenke ten opsigte van verhaalskrywing, en meer spesifiek verhaalontwikkeling. Sy gebruik 'n formule, ABDCE, wat sy by Alice Adams leen as 'n opwindende manier van verhaalontwikkeling. Müller sien die moontlikhede raak om die formule te benut as 'n wyse waarop praktiese teologiese navorsing gedoen kan word. Hy ontwikkel, in samewerking met van Deventer en Human, die formule as 'n metode waarvolgens die navorsingsproses ontwikkel en bevorder kan

word, en soos 'n verhaal kan ontvou. In gesprek met mede studente in groot ek kleingroep byeenkomste, het ek algaande tot die oortuiging gekom dat in hierdie benadering groot moontlikhede bied waarvolgens ek my navorsing kon aanpak. Hoe werk die model?

Die A staan vir aksie, die B vir *background*, die D vir *development*, die C vir *climax* en die E vir *ending*.

Die ABDCE formule is noodsaaklik om hierdie proefskrif te verstaan.

Ek begin my navorsing deur die AKSIE te beskryf.

Die veld van aksie (*habitus*) wat ek gekies het om na te vors is:

Verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe terapie

Ek vors stories oor verbeelding in terapie na. Ek vors die verhale na, nie die verskynsel nie. Ek vors die verhale na teen die agtergrond van die verskynsel. Die beeld wat ek sien is die van 'n foto. In die voorgrond, in fokus, is die roos, pragtig, so duidelik dat tot die blink doudruppel daarop gesien kan word. Die roos van my studie is verhale oor verbeelding in terapie. Die roos staan in die tuin teen die agtergrond van plante, struik, gras en ander blomme. Die agtergrond van my studie is die verskynsel van verbeelding in terapie.

Dan volg B, (*Background*) vir die agtergrond. Dit behels 'n literatuurstudie, en dit begin met 'n fenomenologiese ondersoek na wat verbeelding is. Dit handel oor definisies en begripsverheldering. Ook die vraag, hoe het verbeelding deur die eeue gefunksioneer? Hoe het dit in die Bybel gefunksioneer? Hoe het dit in terapie gefunksioneer? Dit is hoofstuk drie van die proefskrif.

Na hierdie hoofstuk, volg D, vir *development*. Dit is die ontwikkelings-hoofstuk. In hierdie hoofstuk word die aspekte uit die aksie, of dan die onderhoude, in dialoog gebring met die insigte uit die literatuur. Sekere vrae en onduidelikhede of vraagstukke ontstaan. Dit veroorsaak verdere gesprekke met die medenavorsers en verdere literatuurstudie.

Nou volg C, vir *climax*. Dit is hoofstuk vier van die studie. Wat bring die dialoog tussen die aksie en die literatuur tot stand? Watter nuwe insigte en nuwe moontlikhede ontstaan?

Dan volg E, vir *ending*. Dit is die hoofstuk vir refleksie, en nadenke. 'n Kritiese beskouing van die hele proses. Leemtes word toegelig en aanbevelings word gemaak. Watter nuwe vrae kom na vore vir verdere studie? Hoe is dit nou anders as toe ek begin het? Het daar iets aan die lig gekom, al is dit net meer vrae?

Ek vervloei twee baie belangrike dimensies tydens die aanbieding van my navorsingsresultate. Ek handhaaf deurentyd hierdie voorstel van Müller et al en benut fiksieskrywing as metafoer om navorsing te doen. Ek ontwikkel die navorsing, die karakters, die verhaal van die navorsing langs die lyne van genoemde model. Tegelyklopend, giet ek die navorsingresultate in die vorm van 'n verhaal, waarmee u reeds bekend is, naamlik 'die aanstelling'. Ek pas die formule 'ABDCE' soos 'n matriks op die verhaal, 'die aanstelling'. Dit was 'n deurlopende ontwikkeling, so ek kan ook sê ek het die verhaal op die formule gepas. Dit sien dan soos volg daaruit :

	VERHAAL: 'DIE AANSTELLING'	FORMULE: 'ABDCE'
Hoofstuk1	Personeelbeampteverslag	Navorsingposisionering
Hoofstuk2	'Referente'	A = Aksie
Hoofstuk 3	'Curriculum Vitae'	B = Agtergrond
Hoofstuk 4	Rondetafelgesprek	D = Ontwikkeling
Hoofstuk 5	Persoonlike onderhoud	C = Klimaks
Hoofstuk 6	Kritiese evaluasie	E = Einde

Vervolgens verduidelik ek die samestelling van die navorsingspan, en my prosedure.

SAMESTELLING VAN NAVORSINGSPAN

Hierdie navorsing is nie deur my alleen gedoen nie. Ek was die koördineerder en samesteller en outeur van die navorsingsresultate, maar daar was medewerkers. As medenavorsers figureer Digterskilder, Wêreldstapper, Kanarieman, Stadsleeu en Des. Dit is almal fiktiewe name wat ek gekies het na aanleiding van 'n prominente aspek van hulle storie. Die name onthul en verskuil identiteit. Die name is aan hulle getoets vir toestemming, en almal

was instemmend dat ek die spesifieke name gebruik om na hulle onderskeie bydraes te verwys. Elke persoon voel dat die naam hulle identiteit genoegsaam verbloem. Hoe het ek die medenavorsers oftewel 'referente' gekies?

Ek vors die gebeure van verbeelding na, soos dit afspeel tussen twee of meer persone binne 'n pastoraal terapeutiese situasie. Hiervoor het ek stemme nodig gehad van mense wat ervaring het van hierdie gebeure. Ek het 'n verskeidenheid sulke stemme nodig gehad. Stemme uit diverse groepe. Mense wat terapeute is en mense wat nie terapeute is nie, mans en vrouens, ou en jong mense. Afrikaans en Engelssprekend. Mense wat narratiewe terapie goed ken en mense wat niks daarvan weet nie. Mense met baie en mense met min lewenservaring. Sportliefhebbers en mense wat aan geen sport deelneem nie. Iemand wat fisies baie aktief is, en iemand in 'n rolstoel. Persone met baie goeie akademiese kwalifikasies, en mense met geen universitêre opleiding nie. Sommige van my medenavorsers het 'n hoë mate van tegnologiese vaardighede, en ander bykans geen kennis van rekenaars, internet, e-pos en selfone nie. Party het die wêreld deurkruis, en ander het nog nie die grense van die republiek van Suid-Afrika verlaat nie. Ek moes ook kyk na faktore soos beskikbaarheid en bereidheid om hulle verhale van terapie met my te deel. Ek wou nie 'n groot, homogene groep saamstel en 'n vergelykende studie met 'n toetsgroep doen nie. Ek wou 'n klein, diverse groep saamstel bestaande uit unieke individue met unieke stories. Ek het nie vooraf besluit om met vyf medenavorsers te werk nie. Nadat ek die verbatim gesprekke van genoemde vyf medenavorsers getranskribeer het, het ek gevoel daar is genoegsaam stof in terme van volume en verskeidenheid om die konsep van verbeelding in narratiewe pastorale terapie in diepte na te vors. Ek oordeel dat my groep medenavorsers voldoende diversiteit en verskeidenheid toon aan die hand van begenoemde kriteria. Ek het nog enkele moontlike kandidate in die oog gehad, maar moes êrens 'n afsnypunt bepaal. Ek het met hierdie vyf persone volstaan. Wanneer ek die persone self aan die woord stel in hoofstuk twee, gee ek by elkeen 'n meer uitvoerige motivering waarom ek die spesifieke individu in die navorsingspan insluit.

PROMINENTE AKADEMIESE DEELNEMERS

As akademiese bydraes staan die werk van Jung, Hillman, Corbin en Brueggemann, prominent. Dit is 'n vreemde en unieke span.

12.1 JUNG

Hoekom kies ek Jung as navorsingsgenoot?

Ek is allermens die eerste teoloog wat in Jung 'n goeie gespreksgenoot raaksien. Dit is Gerben Heitink (1992:105) wat sê: “Meer dan in Freud heefde die teologie in Jung een welkome gesprekspartner gesien”. Hy verwys dan na die werk van Otto Haendler¹⁹ en Walter Ubsadel²⁰, wat al onderskeidelik in 1971 en 1966 ruim van Jung se werk gebruik gemaak het.

Nog 'n rede waarom ek Jung as gespreksgenoot kies is die klem, waardering en respek wat hy toon vir die estetiese.

Laat ek net eers eerlik genoeg wees om te sê dat ek nie vir Jung gekies het nie, maar dat die literatuur hom aangewys het. Telkens het die mees onlangse studie en navorsing oor verbeelding weer na hom toe gewys. Waarom betrek ek die dieptesielkunde by hierdie studie ? Ek sê kortliks hoekom ek van Jung se werk gebruik maak :

- Hy was sy tyd vooruit
- Hy het wye, grondige wetenskaplike kennis gehad
- Hy het die geestelike dimensie van menswees ernstig geneem
- Sy belangstelling en respek vir mense spreek my aan
- Hy toon uitsonderlike insig in die kompleksiteit van menswees
- Hy werk reeds in die helfte van die vorige eeu met aspekte van 'n narratiewe werkswyse.
- Sy onvermoeide soeke na die misterie roer iets in my.
- Sy kennis van die mitologiese, sy reise, argetipes en sinchronisiteit, boei my en laat my intuitief aanvoel dat sterk hulpmiddels vir die pastorale terapie in hierdie rigtings lê.

Ek moes my afvra of sy werk nog relevant is, en as dit is, wat die huidige toepaslikheid daarvan vir verbeelding in pastorale terapie is. Raya Jones²¹ van Cardiff University skryf 'n boeiende artikel oor die relevansie van Jung. Sy bring die werk van Petteri Pietikäinen²², Anthony Stevens²³ en Jenny Yates²⁴ in gesprek met mekaar. Daar is 'n oplewing van belangstelling in Jung se werk. Hy word as een van die mees “original and controversial thinkers of early 20th century” beskou (Jones 2001:569). Ek onderskryf dit: hy het werklik oorspronklik en uniek gedink.

Sy werk behels 'n groot verskeidenheid belangstellings en behels 'n “a great deal of creativity and pioneering spirit” (Swanson 1999:17).

Jones kom na 'n vergelykende studie van Pietikäinen en Stevens se werk tot 'n interessante gevolgtrekking oor Jung se werk, en die relevansie daarvan vir ons tyd. “Jung’s psychology anticipated the narrative-self metaphor (cf. Pietikäinen) whilst considering evolutionary universals (cf. Stevens), thus raising profound questions that nowadays constitute formative issues across social psychology and cognitive science” (Jones 2001:577).

In my soektog en oplees van Jung se werk kom ek as't ware met 'n skok agter hóé relevant Jung se werk is. Daar is 'n lewende belangstelling en oplewing in die idees waarmee hy al tagtig jaar gelede vorendag gekom het. Vanselfsprekend kon ek nie sy werk in detail bestudeer vir 'n onderafdeling van my proefskrif nie. In die UNISA inligtingsentrum vind ek onder sy naam as outeur een honderd nege en dertig inskrywings. Die versamelde werke alleen bevat twintig volumes, en ek moes kies. In my soektog deur sy werke kom ek af op sy *Memories, Dreams, and Reflections*, (Jung 1961) wat as 'n soort outobiografie dien. Hy wou dit nie self so genoem hê nie. Hy skryf dit op drie en tagtigjarige leeftyd, en uit die staanspoor gryp die boek my so aan dat ek die meer as vier honderd bladsye daarvan in twee dae deurlees. Ek beskou dit as 'n lewensveranderende ervaring. Dis moeilik om presies te sê waarom, maar ek sal poog om te verduidelik. Deurgaans is die kommunikasie deurdrenk van 'n verbeeldingryke, wakker, kritiese en deurtastend eerlike uitkyk op die lewe. Daar is 'n spanning met, en tegelyk 'n aangetrokkenheid tot die paradoksale. Daar is 'n geweldige verantwoordelikebesef, 'n sterk

strewe na wetenskaplikheid, én die besef dat daar méér is as wat bewys kan word. 'n Baie grondige kennis van die natuur, én tegelyk die versugting na sielskennis. 'n Insig in die kompleksiteit daarvan om die ruimte van siel en liggaam onder een vergrootglas te probeer inkry. Hy het dit 'n volskaalse lewenstaak gemaak om die wêreld van beelde, drome, fantasië, die invloed van die bo-natuurlike en die kommunikasie van die onderbewuste aan die bewuste te ontgin en te probeer verstaan.

All my works, all my creative activity, has come from those initial fantasies and dreams which began in 1912, almost fifty years ago. Everything that I accomplished in later life was already contained in them, although at first only in the form of emotions and images (Jung 1961:217).

Jones wys daarop dat “with increasing age, contemplation, and reflection, the inner images naturally play an ever greater part” (Jones 2001:571). Die hele konsep van verbeelding het vir Jung in sy oudag steeds meer en meer belangrik geword. Ek vind dit veelseggend dat iemand met sy wetenskaplike ywer, breë kennis en deurtastende belangstelling in die dieptedimensies van menswees, juis in sy groot jare aanvoel dat antwoorde vir die mees tergende lewensvrae in die rigting van innerlike beelde of voorstellings te soek is.

12.2 HILLMAN

Hillman maak 'n unieke bydrae ten opsigte van die verhouding tussen ons sintuie en die benutting van verbeelding. Hoewel sy werk oor die onderwerp al bykans 30 jaar oud is, bly dit 'n prominente verwysingspunt in literatuur oor verbeelding. In Hoofstuk 3 brei ek meer breedvoerig uit oor waarom ek hom as spanlid benut.

12.3 CORBIN

Corbin maak 'n filosofiese bydrae ten opsigte van die *mundus imaginalis*. Soos geen ander persoon het hy nagedink oor 'n akkurate benaming en omskrywing van die rol van verbeelding. Ek benut sy werk as 'n fenomenologiese bydrae tot hierdie studie. Verbeelding oor die eeue was vlugtig

en uit die aard van haar identiteit onvatvasbaar. Corbin maak 'n integriteitvolle en toegespitse intellektuele inspanning om verbeelding as fenomeen tot haar reg te laat kom soos ek in Hoofstuk 3 sal aantoon.

12.4 BRUEGGEMANN

Hoe meer stories, hoe meer vrae. As pastor het ek al dieper gevra na sinvolle pastoraat, na betekenisvolle en integriteitbelaaide kontak met die mens in nood voor my. Ek het ernstig gesoek na iets wat werklik 'n verskil sou maak. Ek het begin soek, weer gesoek, nagevors, vrae gevra. Sodoende het my pad gekruis met 'n Amerikaanse Ou-Testamentikus wat meesleurend en inspirerend skryf. 'n Kunstenaar, wat met prosa dig. Iemand wat die hartklop van die lewe hoor en die hoop, geloof en verwagting daarin vir die prediking en die pastoraat bevrydend oopbreek. Met kompakte taal, gelaai met beelde en metafore en raak beskrywing, sowel as profetiese wysheid stel hy die gedigte en prosa en verhale van die Bybel nuut en verrassend aan die orde. Sy uitgangspunt, naamlik dat die rol van die pastoraat is om te *probe*, om 'n ander, heerliker en opwinde werklikheid en toekoms te flits, om net sulke amper gestaltes van 'n beter môre voor te hou, in gesprek en deelname, staan my baie aan.

The God of imaginative prophetic ministry is an active God who is ever in process of bringing about new and transforming reality.

Walter Brueggemann

Walter Brueggemann beoefen 'n teologie van verbeelding, en sy wetenskapsbeoefening word gekenmerk deur kontekstualiteit, lokaliteit en pluralisme (Brueggemann 1993:8-9), waarby ek wil aansluit. As Ou Testamentiese wetenskaplike ondersoek en bestudeer hy die teks grondig, en breek dit bevrydend en lewe-gewend oop.

Sy konsep van "language of amazement" (Brueggemann 1993) is een van die kern-aantrekkingskragte vir my. Hy beskik oor 'n deurleefde en helder kommunikasie van "passion for justice and a perspective of

The church has access to a resource of tremendous value in these times, should it choose to unleash it. That gift is imagination.

Walter Brueggemann

mystery, awe, and amazement” (Brueggemann 1993:180). Dit is dinge waaroor hy nie alleen skryf nie, maar wat sy lewe, spraak en optrede deurvloei. Hy ‘sien’ die verbeeldingryke konsepte in die Bybelse verhale raak, en ‘sien’ die tendense in die Amerikaanse samelewing raak. Hy kan ’n verband lê en onbeskroomd en reguit daarvoor praat, op so ’n wyse dat ek dit as ‘waarheid’ aanvoel. Ek wil hierdie vermoë by hom afkyk, en self daarna streef om ’n baie fyn waarneming vir die meesleurende metafore in die Bybelse verhale raak te sien en in staat wees om dit op die Suid-Afrikaanse konteks toe te pas.

“Israel practices nurture in passion by including its young in its narrative imagination” (Brueggemann 1993:173).

“There is a holy mystery at work in the coherence of life that cannot be dissolved” (Brueggemann 1993:177). Die respek, verbasing en misterie van lewe word in sy werk uitgelig. Hy leef in die voortdurende afwagting van ’n onverwagte verrassing. Brueggemann werk “essentially imaginative”. Hy beskou verbeelding as “a valued practice of epistemology” sowel as ’n “valid way of knowing” (Brueggemann 1993:13).

12.4.1 HOEKOM BENUT EK BRUEGGEMANN SE BENADERING?

- Dit is vurig verbeeldingryk
- Dit hou intens rekening met die Bybelse teks
- Dit poog om die tendense in die samelewing akkuraat te lees
- Dit bou op profetiese wysheid
- Dit bring die teks, en konteks, in dinamiese dialoog

13 PROSEDURE

Hoe het ek hierdie navorsing aangepak?

Ek het besluit op ’n onderwerp wat ek graag wou navors, naamlik verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe pastorale terapie. Hoe het ek dit nagevors? Deur gesprekke te voer met mense wat pastorale terapie beoefen, en dan te kyk hoe funksioneer verbeelding in sodanige gesprekke.

Die fokus, die klem en die rigting wat die studie ingeslaan het, is deur die gesprekke bepaal. Ek het sover moontlik met 'n oop agenda gewerk en het nie self 'n hipotese gestel wat ek wou bewys nie, maar die gesprekke gebruik as basis vir ondersoek, navrae en navorsing.

Ek het my medenavorsers gekies, aan die hand van kriteria wat ek reeds uitgespel het, en by elke gesprek in hoofstuk twee nader toelig.

Nadat ek hulle identifiseer het, het ek 'n afspraak met elkeen afsonderlik gemaak en hulle in breë trekke ingelig oor my navorsingsvoorneme, en verduidelik hoe ek van plan is om te werk te gaan.

Ek het hulle mondelinge toestemming gekry dat hulle met my sal saamwerk.

Na 'n periode van tyd, het ek weer 'n afspraak met elkeen gemaak, en 'n persoonlike gesprek oor verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe, pastorale terapie, met elkeen gevoer. Die gesprekke is gevoer binne die ruimte waar die persone gewoonlik terapie beoefen. Een gesprek is aan huis van 'n medenavorser gevoer, en een gesprek is in my studeerkamer gevoer. Dit was oop, ongestruktureerde gesprekke sonder vooraf voorbereide vrae. Ek wou die gesprekke so natuurlik en vloeiend as moontlik hou.

Met elkeen se toestemming, is die gesprekke op band vasgelê.

Tydens die gesprekke het ek belangstellend geluister, vrae gevra wat op die gegewe oomblik in my gedagtes opgekom het, en enkele notas geneem.

Ek het aan my medenavorsers verduidelik dat die gesprekke voorts getranskribeer sal word, en vir hulle instemming aan hulle deurgegee sal word. Ek het elke gesprek persoonlik getranskribeer en verbatim ingetik, presies soos ek dit gehoor het, sonder taal of spelling of enige wysigings aan die gesprekke. Daar is 'n drukstuk van elke gesprek voorberei, en elke medenavorser se eie gesprek persoonlik oorhandig vir deurlees, korreksies en skriftelike kommentaar. Toe is die drukstukke, met kommentaar, weer terug ontvang.

Hierna het ek die gesprekke op een rekenaarleër saamgevoeg en dit 'n paar keer aandagtig deurgelees. Wat was die temas, onderwerpe, problematiek en

uitdagings wat my medenavorsers insake verbeelding in terapie geopper het?

Sekere verbande en temas het na vore gekom, soos verbeelding en kinderdad, verbeelding en pyn, verbeelding en fantasie, verbeelding en hoop, verbeelding en die Bybel, verbeelding en verandering, verbeelding en die bediening, verbeelding en tyd en plek, verbeelding en hulpmiddels, soos SMS'e, films, kleur, teken, taal, gedigte, skilder en musiek.

Hierna het ek telefonies en per e-pos met elke medenavorser in gesprek getree, insake die interpretasie en helderder toeligting van sekere konsepte in elke gesprek waaroor ek meer wou weet. Ek het notas geneem indien ons telefonies gepraat het, of andersinds e-pos boodskappe terug ontvang. Ek het nie die kontakgeleenthede getel nie, omdat dit nie vir my belangrik was nie, maar baie kommunikasie het plaasgevind.

Op grond van die prominente aspekte wat in die verhale aan die orde gestel is, het ek 'n literatuurstudie onderneem. 'n Groot deel van hierdie navorsing was 'n fenomenologiese studie, aan die hand van die vraag: "wat is verbeelding?" Die literatuurstudie het 'n ontwikkelende proses deurgaang, in die sin dat een artikel, of 'n boek, aanleiding gegee het tot 'n volgende, en meer belangstelling. Sodoende het prominente stemme in die literatuur oor verbeelding na vore gekom, soos Jung, Corbin, Hillman en Brueggemann. Die inligting wat ek in die literatuur gevind het, het ek toe in dialoog met die onderwerpe uit die gesprekke gebring. Ek het 'n sirkulêre, ontwikkelende proses in die oog gehad sodat die essensie van die handeling, verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe pastorale terapie, duidelik sou blyk. Ek maak enkele gevolgtrekkings en aanbevelings oor hoe verbeelding verhaalskepping in terapie kan bevorder.

Die proses van my navorsing het soos volg verloop. Eerstens die keuse van 'n onderwerp, toe my posisionering. Daarna die keuse van gespreksgenote, gevolg deur onderhoude. Dit lei na 'n literatuurstudie, en ontwikkeling van konsepte uit die onderhoude in dialoog met die literatuur. Hierna het ek 'n oorkoepelende metafoor gekies wat in staat sou wees om die konsepte as

spanningsvolle geheel aan te bied, naamlik 'n verhaal van 'n aanstelling. Hierna het ek my navorsingsresultate in die vorm van 'n verhaal neergeskryf.

14 HOOFSTUK 1: 'N OORSIG

In hierdie hoofstuk het ek my wetenskaplik, teologies, prakties teologies en in terme van navorsing geposisioneer. Ek het verder uitgespel dat ek 'n konstruktiewe postmodernistiese benadering volg en dat ek rekening hou met die einde met die geloofwaardigheid van die groot verhale, die onvoorstelbare en die verhewene. Ek het ook aangetoon dat ek van die positiewe dimensies van dekonstruksie en sosiaal konstruksionisme as metodes gebruik. Daarna het ek sekere kontekste waarbinne ek en my navorsingspan staan toegelig en verduidelik volgens watter kriteria ek die navorsingspan saamgestel het. Ek het ook my navorsingsmetodologie en prosedure uiteengesit.

15 EINDNOTAS

---

¹ Murray, E L. 1987. *Imagination theory and phenomenological thought*, in Murray, E.L. (ed) , *Imagination and phenomenological psychology*. Pittsburg: Duquesne University Press. Soos aangehaal deur Veldsman, D.P. *Religieuse ervaring as herinneringsvolle verbeelding: Die aard en funksie van verbeelding as kenteoretiese struktuurelement in teologiese refleksie en Christelike praxis*. Scriptura. No 46 JI 1993:53

² In die lig van sy apartheidsverlede, het Suid-Afrikaanse politici na 1994 'n stelsel van regstellende aksie geloots. Dit behels in kort die voorkeur vir persone van kleur en vroue tydens aanstellings wanneer 'n vakature ontstaan, in 'n poging om die wanbalanse in die arbeidsmark te probeer besweer.

³ Die woord agtergeblewene het spreektaal in Suid-Afrika geword, gesien teen die agtergrond van mense wie nie deur die stelsel van apartheid bevoordeel is nie. Dit verwys na mense wie se omstandighede, polities, maatskaplik en finansieël, hulle verhoed het om optimale potensiaal te verwesenlik.

⁴ Sien Robertson, B. 1990. Storytelling in Pastoral Counseling: A Narrative Pastoral Theology. In *Pastoral Psychology*, Vol. 39, No.1 p34-45. Capps, D. 2000. Situating System and Giving Self Its Due: A Story-Based Counseling Model. In *Pastoral Psychology* Vol. 48 No 4 March p293-313. Asook Ganzevoort, R.R. 1993. Investigating Life-Stories: Personal Narratives in Pastoral Psychology. *Journal of Pastoral Psychology and Theology* Vol. 21 No 4 p277-287.

⁵ Sien die proefskrif van Meylahn, J.A. 2003. *Towards a Narrative Theological Orientation in a Global Village from a Postmodern Urban South African Perspective*. Ongepubliseerde proefskrif aan die Universiteit van Pretoria.

⁶ Van die beste literatuur wat ek hieroor gelees het is Gergen, K.J. *Organizational Science in a Postmodern Context*. Sien <http://www.swarthmore.edu/SocSci/Kgergen/> page 1-18 besoek op 6/11/2001. Ook Lois Shawver, *What is postmodernism?* By <http://www.massey.ac.nz/Alock/theory/15.htm> besoek op 10/2/1999. Sien ook Jan-Olav Hendriksen, 2002. *Creation and Construction: On the Theological Appropriation of Postmodern Theory*. *Modern Theology* 18:2 April 2002 p 153-169.

⁷ Sien Rosenau, P.M. 1992. *Postmodernism and Social Science*. Princeton University Press. Princeton. p9.

⁸ Blanchelot, M. 1986. *The Writing of the Disaster*. Trans. Ann Smock. University of Nebraska Press. Lincoln. pp. 141-142.